

MOOI, SOCIAAL EN KLIMAAT- NEUTRAAL

Verkiezingsprogramma
GroenLinks Gelderland
2019-2023

ENKA-terrein, Ede.

Inhoud

	Gelderland: mooi sociaal en klimaatneutraal	3
	Versterking van natuur en landschap	5
	Natuur-inclusieve en diervriendelijke landbouw	10
	Water: schoon en klimaatbestendig	14
	Schone economie met werk voor iedereen	17
	Schoon en toegankelijk vervoer voor iedereen	23
	Duurzame mooie en inclusieve leefomgeving	29
	Cultuur en sport verbinden de samenleving	34
	Hoe betalen we dit	38

Gelderland: mooi, sociaal en klimaatneutraal

Gelderland in 2030

2030: grote aaneengesloten natuurgebieden met het rijkste planten- en dierenleven van Nederland. Prachtige coulissenlandschappen en een perfect evenwicht tussen land en water. Het insectenleven heeft zich helemaal hersteld, waar land- en tuinbouw dankbaar van profiteren. Boeren runnen hun bedrijven met respect voor de natuur en veelal grondgebonden. Alle energie in de provincie wordt inmiddels schoon opgewekt en ook ons vervoer is schoon en stil. Onze economie functioneert bijna volledig circulair, met korte lokale voedsel- en transportketens. Lucht, water en bodem blijven daardoor schoon en gezond en verspilling van grondstoffen is tot een minimum teruggebracht. De manier waarop wij leven heeft geen nadelige gevolgen voor mensen elders in de wereld. Dit is een provincie waar inwoners trots op zijn. Waar mensen meepraten over de toekomst en door de overheid gehoord worden. Waar het vanzelf spreekt dat mensen met een beperking overal kunnen komen en overal aan mee kunnen doen. Zo mooi en sociaal is het nergens. Hier wil je nooit meer weg.

2030 is dichterbij dan je denkt, we hebben geen tijd te verliezen. In dit programma beschrijven we wat er nodig is op alle beleidsterreinen van de provincie om al die mooie en noodzakelijke doelen te halen. Dat doen we op basis van vijf uitgangspunten, die als rode draad door ons hele programma lopen:

1. We zijn op weg naar klimaatneutraal
2. We versterken biodiversiteit
3. We bevorderen een schone en gezonde leefomgeving
4. Iedereen hoort erbij en doet mee
5. Belangrijke besluiten nemen we samen

1. We zijn op weg naar klimaatneutraal

Ons klimaat verandert. In de winter vriest het nog maar af en toe. Lange droogteperiodes, maar ook extreme stort- en hagelbuien komen steeds vaker voor en zorgen voor hinderlijke wateroverlast en forse schade. De temperatuur stijgt omdat we met elkaar steeds meer broeikasgassen in de lucht brengen: door onze benzine- en dieselauto's, ons vlieg- en scheepvaartverkeer, onze gasverwarming, het opwekken van onze elektriciteit in kolen- of gascentrales en door onze veehouderijen. We moeten zo snel mogelijk schone energie gaan gebruiken en het aantal dieren in de veehouderij verminderen.

Wereldwijd is afgesproken dat de temperatuur met niet meer dan 1,5 graad mag stijgen. De provincie heeft besloten de uitstoot van broeikasgassen de komende 12 jaar met minstens 55% omlaag brengen. Dat is echt noodzakelijk. We willen dat de provincie al het mogelijke doet om inwoners en bedrijven te helpen dat

doel te halen. Dit is wat GroenLinks betreft een leidend principe voor alle beslissingen van de provincie.

2. We versterken biodiversiteit

Na tientallen jaren investeren in goed natuurbeheer, rustgebieden en verbindingszones gaat het in onze bosgebieden geleidelijk iets beter met de natuur. Daar willen we dus mee doorgaan. Maar er zijn ook nieuwe bedreigingen. Intensieve landbouw, industrie en sterke toename van verkeer zorgen voor teveel neerslag van stikstof, waar bomen en heide last van hebben. Er is veel boskap om productiehout en resthout voor biomassa-centrales te kunnen verkopen. Dat is allemaal niet goed voor de ontwikkeling en diversiteit van plant en dier.

In onze agrarische gebieden werken veel landbouwbedrijven nog niet natuur-inclusief en worden schadelijke bestrijdingsmiddelen gebruikt. Daardoor neemt de diversiteit van planten, bloemen, insecten en vogels af. Zo is meer

dan de helft van de insecten verdwenen in de afgelopen 20 jaar. Dat is bedreigend voor onze land- en tuinbouw en daarmee voor onszelf.

De provincie moet er voor zorgen dat dit stopt! Voor GroenLinks is het essentieel dat de provincie stuurt op herstel en versterking van onze natuur en landschappen zodat plant- en diersoorten en ook de insectenstand zich kan herstellen.

3. We bevorderen een schone en gezonde leefomgeving

Schone lucht, rust, veel groen en een omgeving die uitdaagt tot bewegen: dat is goed voor ons welzijn en onze gezondheid. Op veel plekken in Gelderland is dit realiteit, maar er zijn nog steeds gebieden waar die voorwaarden niet of onvoldoende aanwezig zijn. Waar inwoners dagelijks te maken hebben met lawaai, ongezonde lucht en fijnstof door verkeer, industrie en veehouderijen. Ook de bodem en ons water moeten schoner worden. GroenLinks wil dat niet het economische belang, maar de gezondheid en het welzijn van onze inwoners voorop staat bij alle besluiten die de provincie neemt.

4. Iedereen hoort erbij en doet mee

Onze samenleving is grotendeels ingericht op mensen die zonder lichamelijke of geestelijke beperking door het leven gaan. Dat is veruit de meerderheid. Die meerderheid staat er vaak onvoldoende bij stil dat miljoenen mensen wél een beperking hebben. Die mensen —jong en oud— willen volwaardig meedoen. Die groep wordt bovendien geleidelijk groter door de ouder wordende bevolking, die langer in de eigen omgeving zelfstandig wil of moet blijven functioneren. We hebben aangepaste voorzieningen nodig om dat mogelijk te maken.

De provincie kan daarbij vooral invloed uitoefenen op de openbare ruimte, vervoer, sport, cultuur en economie. In Nederland zijn deze voorzieningen tot nu toe maar beperkt geregeld, terwijl dit recht in VN-verdragen en Nederlandse wetgeving is vastgelegd. Een forse inhaalslag is nodig.

Ook om andere redenen ervaren bepaalde groepen belemmeringen om volwaardig mee te doen. Mensen die vanuit een andere cultuur hier een bestaan op proberen te bouwen, die moeite hebben met taal en digitalisering, die gediscrimineerd worden op de arbeidsmarkt vanwege leeftijd of andere kenmerken. Dit móet stoppen, want in Gelderland hoort iedereen erbij!

We zijn er trots op dat Gelderland nu een regenboog-provincie is, maar er moet nog veel gebeuren voor veel doelgroepen. GroenLinks wil dat dit in de hele provincie de aandacht krijgt die het verdient. We willen dat de provincie in alle eigen besluiten, in alle situaties waar zij opdrachtgever of subsidieverstrekker is, rekening houdt met noodzakelijke voorzieningen voor mensen die een belemmering ervaren van welke aard dan ook.

5. Belangrijke besluiten nemen we samen

Veel inwoners weten weinig van wat de provincie doet. Daarom is de opkomst bij provinciale verkiezingen laag. Inwoners weten vaak niet wat er op het spel staat. Terwijl besluiten van de provincie vaak ingrijpen op het leven en welzijn van iedereen.

GroenLinks wil dat inwoners daadwerkelijk meepraten en hun bijdrage kunnen leveren aan besluiten van de Provincie. Zo zorgen we ervoor dat de provincie rekening houdt met de belangen van alle inwoners en wordt ook de uitvoering van die besluiten iets van ons samen.

Daarvoor is nodig dat de provincie mensen op tijd betreft bij de voorbereiding. We willen daarvoor heldere spelregels. Zodat ook duidelijk is waar je als inwoner of bedrijf wel of geen invloed op hebt. Er zijn veel vrijwilligers en organisaties die actief een bijdrage willen leveren aan een beter Gelderland. Zij kunnen bij GroenLinks rekenen op een warm onthaal.

VERSTERKING VAN NATUUR EN LANDSCHAP

Runderkalfjes vinden het allemaal wel prima, Wildwissel bij Terlet.

Versterking van natuur en landschap

Natuurgebieden, bomen, planten en dieren zijn waardevol van zichzelf. Maar sterke en gezonde natuur is ook belangrijk voor onze samenleving. Het bevordert onze gezondheid en ons welzijn. Het is daarnaast belangrijk voor onze economie en onmisbaar voor onze voedselvoorziening. Het helpt bovendien bij het afremmen van de klimaatverandering en het opvangen van de gevolgen daarvan.

Provincie, wees ambitieuzer!

GroenLinks wil meer actie zien van het provinciaal bestuur voor beheer en ontwikkeling van natuur en landschap. In de afgelopen periode zijn mooie intenties beschreven, maar in de praktijk wint het economisch belang en de roep om meer asfalt. En dat terwijl de problemen steeds urgenter worden.

Gelderland heeft concrete doelen nodig. Maar vooral ook meer tempo, meer provinciale regie, meer budget en beter beheer. Daarbij horen hogere ambities dan nu in de wet (Natura2000) zijn voorgeschreven en effectievere maatregelen dan tot nu toe zijn ingezet (Programma Aanpak Stikstof (PAS)) om de kwaliteit van bodem, water, lucht te verbeteren en de biodiversiteit te herstellen. Wij onderschrijven van harte de ambitie van het 'Manifest voor een Groen Gelderland'.

Bossen redden van de verzuring

De natuurgebieden in Gelderland vormen samen het Gelders Natuurnetwerk en een groot deel daarvan is beschermd natuurgebied (Natura2000). Er zijn kwaliteitsdoelen gesteld, die nog lang niet in alle gebieden worden gehaald. Toenemend probleem is het ophopen van stikstofverbindingen in de bodem, die in natuurgebieden neerslaan vooral als gevolg van intensieve landbouw, autoverkeer en industrie. In onze bossen sterven daardoor soorten die niet tegen een zure bodem kunnen, zoals eiken en heide. Het is dringend nodig hier op korte termijn op in te grijpen, om verdere aftakeling van onze unieke bossen en heidelandschappen te voorkomen.

Situatie in Gelderland nu: een gemengd beeld

Onze provincie heeft de grootste aaneengesloten natuurgebieden van Nederland en veel agrarisch landschappelijk gebied. De provincie is als gebiedsregisseur verantwoordelijk voor het in stand houden, uitbreiden en verbinden van natuurgebieden. Na tientallen jaren natuurbeheer gaat het in onze bossen geleidelijk beter, maar verzuring vormt een steeds grotere bedreiging voor bos en heide. Daarbij neemt de diversiteit van planten, bloemen, insecten en vogels nog altijd af. De oorspronkelijke kwaliteit van ons landschap is op veel plaatsen ernstig aangetast of verloren gegaan.

Investeren in nieuwe natuur

De kwetsbare staat van plant- en diersoorten en hun leefgebieden vraagt om een blijvende en forse investering in extra natuurgebieden. Daarnaast heeft het herstel van natuurwaarden in het agrarisch cultuurlandschap een hoge prioriteit. In 2024 zullen de huidige plannen voor natuuruitbreiding zijn gerealiseerd. Maar dan is het Gelders natuurnetwerk nog niet af. Door bezuinigingen in het verleden is namelijk maar de helft gerealiseerd wat oorspronkelijk was afgesproken. GroenLinks wil dus op grote schaal nieuwe bossen aanplanten op voormalige landbouwgrond die de komende jaren vrij kan komen door de landbouwtransitie. Van het huidige grote jaarlijkse verlies van bomen willen we zo naar een netto groei. Want bomen nemen het broeikasgas CO₂ op, zorgen voor goede afwatering en koelen de omgeving. Ze zijn dus belangrijk om klimaatverandering en de gevolgen daarvan tegen te gaan. Aanleg van nieuwe productiebossen heeft bovendien het voordeel dat productiehoutkap in beschermde gebieden onnodig wordt. Wanneer het productiehout als bouw materiaal wordt gebruikt, blijft de CO₂-vastlegging in stand.

Uitbreiding van natuur kan ook door op kleine schaal natuur te maken van ongebruikte gebieden in de bebouwde kom of op versteende industrieterreinen. We noemen dat 'groene

kansen'. Dit versterkt de leefomgeving voor insecten, vogels en andere dieren.

Ecologische verbindingen en groene corridors uitbreiden

Om het leefgebied voor dieren en plantensoorten te vergroten zijn robuuste ecologische verbindingen tussen natuurgebieden nodig. Daar is al veel aan gedaan, maar dit moet verder worden uitgebreid o.a. door aanleg van ecoducten ten behoeve van verbindingen tussen de Veluwe en de Oostvaardersplassen, maar ook tussen Gelderland en Duitsland. Ook is investering nodig in natuurvriendelijke oevers langs beken, kreken en rivieren, en groene corridors binnen onze dorpen en steden en tussen woonkernen en hun omgeving.

Respect voor waardevolle natuurgebieden en natuurelementen

Waardevolle natuurgebieden wil GroenLinks als 'natuurmonument' extra bescherming bieden. De wet biedt die mogelijkheid en we willen dat de provincie die mogelijkheid ook actief benut. Waardevolle natuurelementen zoals akkerranden, bomen, bosjes, singels, heggen, sloten en houtwallen moeten nu vaak wijken voor schaalvergroting en productieverhoging van agrarische bedrijven. GroenLinks wil dat deze waardevolle elementen onderdeel blijven van het landschap en dus in toekomstige plannen worden opgenomen. Bij ruimtelijke projecten waar dat niet mogelijk is, willen wij een verplichting tot kwalitatieve en kwantitatieve natuurcompensatie die strikt gehandhaafd wordt. De huidige inzet op compensatie blijft vaak beperkt tot wat 'schaamgroen' en is veel te vrijblijvend. Is ter plekke geen volwaardige compensatie mogelijk? Dan wordt een bijdrage gestort in een fonds voor boscompensatie in prioriteitsgebieden.

Jacht is ongewenst

Er worden jaarlijks onnodig veel dieren afgeschoten. GroenLinks wil dat daar een einde aan komt. Jacht willen we alleen onder strenge voorwaarden toestaan bij ernstige natuurschade of bedreiging van de volksgezondheid of veiligheid. En ook alleen waar alternatieven hebben gefaald. Sommige bosbeheerders

staan gelukkig al geen jacht toe op hun domeinen. In overleg met Gelderse natuurbeheerders moet de provincie bepalen welke populatie per hectare verantwoord is, zonder natuurschade. GroenLinks denkt dat die doelstanden veel hoger kunnen liggen. De beheersjacht kan bovendien afnemen door de leefgebieden te verruimen via uitbreiding van ecologische verbindingzones naar Duitsland en Flevoland.

Bedrijfschade door in het wild levende dieren is géén reden voor jacht. Vaak zijn binnen de normale bedrijfsvoering en beheer voldoende maatregelen denkbaar om schade door deze dieren te voorkomen. In uitzonderingsgevallen is het beter en goedkoper om een schadevergoeding toe te kennen.

Wildwissel bij Terlet.

Welkom wolf!

De wolf is teruggekeerd in ons land. Wat ons betreft is hij welkom, evenals de lynx en goudjakhals. Door het aaneensluiten van leefgebieden, ook over provincie- en landsgrenzen heen, kunnen deze dieren zich weer permanent in Nederland vestigen. Zo krijgen o.a. herten en zwijnen weer een natuurlijke vijand en kan hun aantal beter in balans blijven. De provincie kan door goede informatievoorziening onnodige zorgen bij inwoners wegnemen. We willen dat de provincie agrariërs helpt maatregelen te treffen om hun landbouwdieren te beschermen tegen de wolf. Gedupeerde schapenhouders die adequate maatregelen hebben

genomen hebben recht op een vergoeding, als toch schade ontstaat.

Inwoners actiever ondersteunen, betrekken en informeren

Vele natuurorganisaties, terreinbeheerders en zo'n 20.000 'groene' vrijwilligers zetten zich al actief in voor het onderhouden en versterken van natuur en landschap in Gelderland. Ook het waterschap heeft een belangrijke rol in het natuurbeheer en is daarmee een belangrijke partner. De provincie heeft de ambitie om deze betrokkenheid nog verder te vergroten.

Dat willen wij ook. Het is fantastisch dat inwoners en vrijwilligersorganisaties zich inzetten voor dit doel. Maar het mag er niet toe leiden dat de provincie afstand neemt. Ze blijft verantwoordelijk voor de zorg voor een mooi en rijk landschap.

Ook willen we ruime aandacht voor natuureducatie. Kennis en begrip over natuur en ecosystemen is in het onderwijs in de afgelopen tientallen jaren stelselmatig uitgehold. Maar ook onder volwassenen is dringend draagvlak nodig voor behoud en uitbreiding van natuur en versterking van biodiversiteit.

Programmapunten

- a. Wij willen een beter en vooral robuuster plan waarmee een 85% herstel van biodiversiteit in 2030 en 100% in 2040 wordt bereikt (de huidige provincieplannen mikken op maar 75% en zijn te weinig concreet). Hiervoor moet voldoende budget komen. Dit bereiken we o.a. door een snelle omslag van reguliere landbouw naar natuur-inclusieve landbouw, uitbreiding van natuur en natuur-inclusief ondernemen.
- b. De provincie stimuleert gemeenten om eigen biodiversiteitsplannen op te stellen en daarvoor voldoende middelen te begroten. Daarbij moet ook cofinanciering vanuit de provincie mogelijk worden. Die cofinanciering moet ook beschikbaar zijn voor gemeenten die kampen met schadelijke invasieve soorten, zoals de Japanse duizendknoop.
- c. Bos en- groenbeheer worden zoveel mogelijk uitgevoerd met respect voor de natuurlijke cyclus en groei- en leefwijze van planten, bomen en dieren
- d. Er komt een nieuw plan voor meer bomen en meer bossen voor klimaatadaptatie en om koolstof(CO₂) vast te leggen. In de vorm van nieuwe natuur op landbouwgrond en op ongebruikte gronden in de bebouwde kom (groene kansen); ook langs wegen, in houtwallen, als voedselbossen en door het combineren van bomen met landbouw en veeteelt.
- e. Het vergunningenbeleid, handhaving en toezicht volgens de Wet Natuurbescherming moet worden aangescherpt, ook bij gemeenten. Hiermee gaan we de ongebreidelde houtkap in onze provincie tegen en blijft het bomenbestand op niveau. Gemeenten die bomenkap niet voldoende compenseren moeten daarop worden aangesproken.
- f. Daar waar bomen worden gekapt willen we te allen tijde een kwantitatieve en kwalitatieve herplantingsplicht en wordt strikt toegezien op handhaving daarvan.
- g. De provincie moet subsidiemogelijkheden openen voor agrariërs die een deel van hun agrarische grond willen omzetten naar (tijdelijk) bos of voor omvangrijke aanplant van bomen in en langs weiden om meer schaduwplekken voor dieren te creëren.
- h. In plaats van de huidige PAS-regeling (Programma Aanpak Stikstof) komt er een regeling die leidt tot een afname van stikstof. Er komt op zo kort mogelijke termijn een plan voor bodemherstel (minder stikstof en herstel mineralen) van onze bossen.
- i. Afspraken voor subsidie voor particuliere terreinbeheerders voor toezicht op natuurgebied (17 euro per hectare) worden nageleefd.
- j. Het project Ecologische Hoofdstructuur dat wegens bezuinigingen indertijd is stilgelegd, wordt in de provincie Gelderland alsnog voltooid
- k. We leggen ecoducten aan bij Terschuur, Oldenallen (A1, A28) en het Reichswald en

- nemen diverse andere maatregelen om natuurversnippering tegen te gaan. Hiervoor gaan we fors investeren. Bij natuurorganisaties is veel kennis aanwezig. Die moeten we benutten om tot een budget te komen waarmee effectief verbetering wordt gerealiseerd.
- l. We willen een robuust plan voor behoud, herstel en herinrichting van waardevolle landschapselementen: de 'groen-blauwe dooradering'. Gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers, agrarische collectieven en particulieren in alle delen van Gelderland mogen in dit kader een beroep doen op ondersteuning.
 - m. Waardevolle natuur- en landschapselementen worden als zodanig aangewezen en beter beschermd. We koppelen sterke handhaving aan positieve prikkels en voorlichting.
 - n. In alle gebiedstypen worden bestaande natuur- en landschapselementen opgenomen in ruimtelijke plannen. Elementen die niet te compenseren zijn zoals oude houtwallen mogen daarbij niet verdwijnen.
 - o. We stellen een natuurfonds in voor compensatie van natuur op locaties elders, als dit niet op de project- of bouwlocatie zelf kan worden gerealiseerd.
 - p. Op het gebied van milieu (bodem/water/lucht), natuurwaarden, gezondheid en dierenwelzijn nemen we geen onnodige risico's. Bij twijfel: niet doen!
 - q. De uitstoot van schadelijke stoffen en het niveau van geluidsoverlast worden bepaald door echte metingen en niet door rekenmodellen
 - r. Op provinciale gronden wordt ecologisch beheer toegepast en zo nodig biologische plaagbestrijding.
 - s. Het gebruik van bij-, insect- en bodemonvriendelijke bestrijdingsmiddelen door land- en tuinbouw en particulieren wordt actief ontmoedigd.
 - t. De gewenste omvang van wildpopulaties wordt in overleg met natuurbeheerders nauwkeurig bepaald op basis van ecologische principes. Door een gevarieerde grazersdichtheid is er meer natuurlijke verjonging van bossen, waardoor meer diverse landschappen ontstaan. Om andere redenen wordt er niet gejaagd, tenzij natuurschade, veiligheid, volksgezondheid, of het welbevinden van de dieren dat noodzakelijk maken.
 - u. Voor de financiering van roofdiermaatregelen en schaderegeling wordt een adequaat budget in de provinciale begroting opgenomen. De provincie ondersteunt preventieve maatregelen om landbouwdieren tegen roofdieren te beschermen.
 - v. Er komt een budget voor communicatie, scholing en ondersteuning voor inwoners die zich willen inzetten voor de natuur. Het budget voor vrijwilligersondersteuning door natuurorganisaties wordt fors verhoogd.
 - w. Er komt budget voor natuureducatie voor jong en oud in onderwijs en natuurtoerisme, bijvoorbeeld voor educatieve wandel- en fietsroutes, die waar mogelijk ook toegankelijk worden gemaakt voor mensen met een beperking. Natuurorganisaties worden gestimuleerd hier een actieve rol in te nemen en worden hier dan ook financieel in ondersteund.

NATUUR-INCLUSIEVE EN DIERVRIENDELIJKE LANDBOUW

Voedselbos Ketelbroek bij Groesbeek.

Natuur-inclusieve en diervriendelijke landbouw

Als het om landbouw gaat, gelooft GroenLinks niet in een beetje bijsturen. Een volledige omslag is noodzakelijk, van de uitputtende agro-industrie naar natuur-inclusieve kringlooplandbouw.

Daarmee zorgen we voor veilig en gezond voedsel en voorkomen we onnodige milieuvervuiling. Ook zorgt deze andere vorm van landbouw voor een goede samenhang tussen natuur en landschap. Daarin kan biodiversiteit zich herstellen en dierenwelzijn krijgt de aandacht die we willen.

Daarnaast moeten we zoveel mogelijk gaan eten wat dichtbij, in onze eigen omgeving geproduceerd wordt. Dit zorgt voor minder vervuילend transport en het levert betere prijzen op voor de boeren.

Duurzame landbouw, met hart voor natuur en een sluitende kringloop

Natuur-inclusieve landbouw betekent in balans met de natuur, duurzaam, klimaatverantwoord en diervriendelijk produceren. Dus: geen landbouwgif en kunstmestgebruik, maar gebruik maken van sluitende kringlopen in de levende natuur. Het sluiten van kringlopen —op lokale of regionale, maximaal Europese schaal— vraagt om een kleinere veestapel en een stelsel van grondgebonden dierrechten. Agrariërs maken daarbij gebruik van eigen grond en reststromen voor diervoedsel. Zo produceren ze ook geen mestoverschotten meer. Dieren gaan in de wei of scharrelen en kunnen zo hun natuurlijk gedrag vertonen. We krijgen dan

Situatie in Gelderland nu: een somber beeld

Onze huidige agro-industrie, met haar focus op massaproductie van goedkoop voedsel voor de wereldmarkt, gaat ten koste van natuur en milieu, landschap en dierenwelzijn. Bestrijdingsmiddelen en de overschotten van mest, ammoniak en fosfaten tasten de kwaliteit van lucht, water en bodem aan. Vogels, vlinders en insecten verdwijnen. De pracht van kleuren en geuren van ons landschap wordt vervangen door eentonige schuren, stank en groene monoculturen.

Te veel dieren zitten nog opgehokt in stallen, waar soorteigen gedrag onmogelijk is. De massale import van soja als veevoer leidt elders tot sociale en milieuproblemen zoals landroof en grootschalige ontbossing. Ook dragen de productiemethoden en enorme veestapel met de uitstoot van CO2 en methaan sterk bij aan klimaatverandering. Al deze kosten worden afgewenteld op de samenleving. Ondertussen zijn de winstmarges voor agrariërs minimaal, met name in de melkvee- en varkenshouderij, en zien ieder jaar 3 tot 4% van de Gelderse bedrijven zich genoodzaakt te stoppen.

rijkere weiden met meer insecten en weidevogels. Bloemen komen weer terug en de water- en bodemkwaliteit verbetert.

We willen deze vorm van landbouw allereerst realiseren in bufferzones van één kilometer rond natuurgebieden en dit daarna uitbreiden. Zo verminderen we allereerst de ergste stikstofbelasting van de natuur. Maar ook langs water, in beekdalen, oude cultuurlandschappen en aan stads- en dorpsranden heeft dit hoge prioriteit. Veel agrariërs zien de noodzaak van deze omslag in. In onder meer de Food Valley en de Achterhoek zijn daarom al veel succesvolle projecten gaande, die navolging verdienen in de hele provincie. Wij willen de kennis-as van de Food Valley een belangrijke rol geven in de innovatie van de hele sector naar natuurinclusiviteit.

Op weg naar het brede boerenbedrijf

Natuur-inclusieve kringlooplandbouw laat nog steeds ruimte voor een moderne bedrijfsvoering op een behoorlijke schaalgrootte.

Voedselbos Ketelbroek bij Groesbeek.

Daarnaast willen we boeren stimuleren op zoek te gaan naar bredere en alternatieve bedrijfsvoering: een gemengd agrarisch bedrijf, zelf eindproducten produceren, natuurbeheer, aanhaken bij de energietransitie, een zorgfunctie, recreatie, toerisme. Dit zorgt ook voor nieuwe werkgelegenheid. Het maatschappelijk draagvlak voor de landbouw zal groeien wanneer stads- en dorpsbewoners afnemers worden van lokaal geproduceerd voedsel of meehelpen op de boerderij.

Minder vlees en meer plantaardig eten

Agrariërs kunnen met het telen van andere gewassen bovendien bijdragen aan de agenda voor gezond voedsel én de 'eiwittransitie'. Dit is de omslag van vlees en zuivel naar plantaardige eiwitten zoals klaverachtigen, bonen of linzen of eiwitten van insecten.

Nu bestaat ongeveer 70% van de eiwitten die we eten uit dierlijke eiwitten. Dat kan en moeten we omlaag brengen. Zo'n omslag leidt tot efficiënter landgebruik, minder broeikasgas (methaan), minder dierenleed en gezonder eten voor iedereen.

Respect voor dieren

GroenLinks staat voor meer dierenwelzijn. In de landbouw betekent dit dat dieren zoveel mogelijk gelegenheid moeten krijgen tot natuurlijk gedrag: koeien in de wei, wroetende varkens en ook kippen die in de wei kunnen scharrelen. Het vraagt om grondgebonden dierhouderijen met stallen waar dieren voldoende ruimte hebben en veilig kunnen verblijven. Bij biologische grondgebonden bedrijven lijkt dit tot nu toe het best geregeld. We willen dat de provincie programma's stimuleert die de omslag naar diervriendelijke bedrijfsvoering bevorderen. Dat betekent ook dat de ontwikkeling van meer megastallen moeten worden tegengegaan. In plaats daarvan is het juist nodig om de veestapel te laten krimpen.

Ook de (brand-)veiligheid in stallen moet goed geregeld zijn. In de regelgeving —de omgevingsverordening— zijn criteria nodig die dierenwelzijn waarborgen.

Vernieuwende boerenbedrijven krijgen experimenteerruimte

Steeds meer boerenbedrijven staan open voor natuur-inclusieve alternatieven, maar het systeem van wetten, regels en financiering staan dit in de weg. Ook het landbouwonderwijs, leveranciers en afnemers moeten hierin een inhaalslag maken. Op alle terreinen van de landbouwtransitie worden nu de voorlopers gehinderd door de bestaande regels. Terwijl ze krachtige steun verdienen en experimenteerruimte nodig hebben. GroenLinks wil de regels juist gebruiken om te voorkomen dat achterblijvers ongewenste milieu- en gezondheidseffecten afwentelen op de samenleving. We moeten ruimte durven geven aan experimenten en het onderzoek op al deze terreinen versnellen.

Steun voor boeren die natuur beheren

Agrariërs zijn ook landschaps- en natuurbeheerder. Bomen, bossen en lijnvormige landschapselementen zoals houtwallen, singels, kruidenrijke bermen en sloten zijn van groot belang voor de biodiversiteit. Maar ze verdwijnen in rap tempo door schaalvergroting in de landbouw en gebrek aan onderhoud. Provincie én gemeenten moeten daarom samen zorgen voor effectieve beheersubsidies en betere planologische bescherming van deze natuur. Het Deltaplan Biodiversiteit is hierin een belangrijke wegwijzer.

Oog voor de sociale gevolgen van de omslag in de landbouw

In de regelgeving – de omgevingsverordening – kan de provincie duidelijke voorwaarden stellen om de verandering naar natuur-inclusieve landbouw te maken. Bovendien kan ze daarin inspelen op het stoppen van bedrijven en agrarische leegstand: een deel van de grond en erven kunnen nieuwe functies krijgen. Het is daarbij belangrijk om oog te hebben voor de sociale gevolgen voor boerengezinnen. Als zij geen andere uitweg zien dan met hun bedrijf te stoppen of als ze willen gaan werken met een natuur-inclusieve en diervriendelijke bedrijfsvoering, verdienen ze onze steun. Dat geldt ook voor jonge mensen die zich willen inkopen en het bedrijf natuur-inclusief willen maken. Door

financiële belemmeringen draait dit te vaak uit op verkoop van land voor ongewenste schaalvergroting van reguliere bedrijven. We willen dat de provincie met alle betrokkenen gaat onderzoeken hoe deze belemmeringen kunnen worden weggenomen en hoe de provincie daarin praktisch kan ondersteunen.

Programmapunten

- a. Wij willen een ambitieus landbouwtransitieprogramma met effectieve ondersteuning voor boeren die willen toewerken naar een natuur-inclusief en diervriendelijk bedrijf.
- b. De provincie geeft op alle mogelijke terreinen ruimhartige steun aan de (door-) ontwikkeling en uitbreiding van initiatieven uit de samenleving die de omslag naar biologische en natuur-inclusieve kringlooplandbouw dichterbij brengen. Naast eigen middelen maken we hiervoor gebruik van Europese en nationale fondsen.
- c. Er komt een ruim gevuld Groen Ontwikkelingsfonds Gelderland in navolging van Noord-Brabant. Dit nieuwe fonds is gericht op onder meer de omslag naar natuur-inclusieve landbouw.
- d. We willen dat agrariërs die met pensioen willen zonder opvolger voor hun bedrijf, waardig hun bedrijf kunnen stoppen zonder in armoede te vervallen. We geven daarom steun aan nieuwe bestemmingen die hieraan bijdragen en aan natuur-inclusieve circulaire landbouw, duurzame energie of natuurontwikkeling. De provincie moet samen met andere partijen onderzoek doen naar de mogelijkheden voor steun.
- e. We bevorderen een snelle toename van grondgebonden landbouw en weidegang van dieren. We sturen via de omgevingsverordening op vermindering van het aantal dieren in bio-industriële bedrijven. We streven naar een reductie van de veestapel met minimaal 25% conform het recente advies van de Raad van de Leefomgeving.
- f. We stimuleren agrariërs die van veeteelt naar biologische insectenteelt willen overstappen
- g. De provincie geeft hoge prioriteit aan bufferzones rond natuurgebieden en water om de overgang naar natuur-inclusieve landbouw zo snel mogelijk te realiseren en om de ergste concentraties van stikstofneerslag en sterke vervuiling van het oppervlaktewater te voorkomen.
- h. Het mestoverschot wordt aangepakt door vermindering van de veestapel en het sluiten van natuurlijke kringlopen. Mestvergistingsinstallaties zijn geen oplossing.
- i. We willen alleen stallen waarbij dierenwelzijn en veiligheid voor de dieren voorop staan. Het plussenbeleid zorgt voor ongewenste schaalvergroting en megastallen. Dat wil GroenLinks dus anders: We houden vast aan maximale bouwblokken van 1,5 hectare.
- j. Er komt meer aandacht voor de gezondheidsrisico's van pluimveehouderijen (fijnstof) en geitenhouderijen en waar nodig nemen we maatregelen. We bevorderen actief de krimp van deze sectoren.
- k. Landbouwinnovaties gericht op instandhouding van het intensieve landbouwmodel of gebaseerd op gentechnologie/met genetisch gemodificeerde gewassen subsidiëren we niet.
- l. Maatregelen voor terugdringen van het mestoverschot, vermindering van methaanuitstoot en vermindering van gebruik van landbouwgif krijgen prioriteit.
- m. In overleg met alle belanghebbende partijen onderzoekt de provincie of met een nieuwe ronde van landinrichting via grondruil een impuls kan worden gegeven aan duurzame omslag in de landbouw en energie, in combinatie met het versterken van doorlopende landschapsstructuren en watergangen
- n. We ondersteunen maatschappelijke initiatieven die zich richten op maatschappelijke dialoog, kennisuitwisseling, innovatie, (actie-)onderzoek naar korte ketens en het betrekken van inwoners bij de voedseltransitie.
- o. We ondersteunen breed gedragen maatschappelijke initiatieven voor verbetering van biodiversiteit, het landschap en de landbouw, zoals het Deltaplan Biodiversiteit en het Deltaplan voor het landschap.

WATER: SCHOON EN KLIMAAT- BESTENDIG

Uiterwaarden van de IJssel bij Brummen.

Water: schoon en klimaatbestendig

Water speelt een grote rol in ons natuurbehoud en in klimaatadaptatie. In de ruimtelijke inrichting verdient water daarom een prominente rol. Het is noodzakelijk om onze Gelderse ruimte inrichten op zowel te veel als te weinig water. Bovendien willen we verdere vervuiling van water tegengaan. Ten slotte ziet GroenLinks ook kansen om water in te zetten in de omslag naar schone energie.

Omgaan met wateroverlast

In Gelderland willen we een klimaattoets, waarin water een belangrijke rol speelt. De waterschappen doen al waterstresstesten met gemeenten. Dat is noodzakelijk om het overstromingsgevaar tegen te gaan. In de inrichting van de omgeving betekent dat: alleen binnendijks bouwen en niet bouwen in kwetsbare gebieden. Ook spelen belangrijke dilemma's rond eventuele peilverhoging van Nederlandse waterbekkens. GroenLinks wil dat Gelderland gemeentelijke en regionale klimaatadaptatieplannen stimuleert waarin deze aspecten nadrukkelijk aan de orde komen, in samenwerking met gemeenten en waterschappen.

Verdroging tegengaan

De Gelderse zandgronden worden in toenemende mate kwetsbaar voor grootschalige verdroging, mede door afname van het organische gehalte. Een actieplan tegen verdroging is dus urgent. Met name de Gelderse natuurgebieden moeten tegen verdroging worden beschermd, maar ook de landbouw heeft baat bij maatregelen tegen verdroging. Het peilbeheer van grondwater wordt steeds belangrijker om genoeg watervoorraad beschikbaar te hebben voor het vroege groeiseizoen en gebruik tijdens de zomerperiode. 'Landbouw op peil' is een oplossing hiervoor: het vasthouden van water op landbouwgebieden en ervoor zorgen dat dat water ook snel weer weg kan. GroenLinks wil meer experimenteren mogelijk maken.

Situatie in Gelderland nu: nog veel te doen

We krijgen steeds meer te maken met langdurige droogte en hittegolven door de klimaatverandering. Tegelijkertijd is er vaker extreme neerslag. Veel gemeenten en regio's kunnen het extra water niet aan. Daarnaast blijft het overstromingsrisico van onze rivieren toenemen. Gelderse boeren hebben last van zowel de wateroverlast als de verdroging. Belangrijke zorg is daarnaast dat ons water steeds meer vervuild raakt door medicijnresten, pesticiden en microplastics.

Schoon water is van levensbelang

De Europese normen voor waterkwaliteit wil GroenLinks al in 2021 halen. Dat is zes jaar eerder dan het huidige beleid. Deze normen zijn van toepassing op alle wateren in Gelderland, niet alleen op de wateren die staan op de beperkte lijst van de Kaderrichtlijn Water. De provincie en de waterschappen werken samen om te voorkomen dat schadelijke medicijnresten, pesticiden en microplastics via de afvalwaterzuivering in het grond- en oppervlaktewater komen. Waterschap Vallei en Eem bouwt nu een proefinstallatie om medicijnresten uit het rioolwater te halen. Om te voorkomen dat er te veel meststoffen en pesticiden in onze watersystemen komen is het noodzakelijk om bufferzones bij landbouwgebieden in te stellen.

Slingerende IJssel bij Brummen

Water als energieleverancier

Water kan ook zorgen voor wel 25% tot 40% van de verwarming en koeling van de

bebouwde omgeving. We willen dat de provincie deze mogelijkheden actief onderzoekt en bevordert dat deze worden opgenomen in de Regionale energie strategieën.

Samenwerken aan schoon en gezond water

Gelderland kenmerkt zich door een nauwe samenwerking tussen provincie, waterschappen en gemeenten. In die samenwerking vraagt GroenLinks extra aandacht voor verdroging en vernatting, schoon water en de samenwerking in de afvalwaterketen. De samenwerking betekent een belangrijke bijdrage in het inrichten van een gezond en robuust watersysteem. Dit voorkomt wateroverlast voor de inwoners van Gelderland en creëert een goede leefomgeving voor planten en dieren die hier van nature voorkomen. Robuust betekent dat de beken natuurlijk ingericht worden en tegen een stootje kunnen. Zo kunnen ze meer water vasthouden en kunnen vissen ongehinderd zwemmen. Ook worden maatregelen genomen om verdroging van belangrijke natte natuurgebieden tegen te gaan.

We willen nog meer aandacht voor de kwaliteit van natuurlijk zwemwater, waar veel gebruik van wordt gemaakt. In een straal van enkele kilometers moet elke inwoner goed zwemwater tot zijn of haar beschikking hebben.

Tegelijk met de Provinciale Statenverkiezingen vinden de Waterschapsverkiezingen plaats.

GroenLinks Gelderland is verwant aan de partij 'Water Natuurlijk', die aan deze Waterschapsverkiezingen deelneemt.

Programmapunten

- We willen een actieplan tegen verdroging, zowel in natuur- als in landbouwgebieden, met beek- en kreekherstel, natuurvriendelijke oevers en vispassages.
- Er komen regionale klimaatadaptatieplannen, met o.a. extra waterbergingen om wateroverlast te voorkomen en meer waterreserves op te bouwen tegen verdroging.
- We willen meer pilots met 'Landbouw op peil'. Deze richten zich o.a. op het

voorkomen van verdroging en op vermindering van uitstoot van broeikasgassen door veenweides.

- We werken samen met waterschappen aan een kanskaart 'Energie uit water', om warmte uit oppervlaktewater en afvalwater in te zetten als schone energiebron en aan de opname van deze kansen in de regionale energiestrategieën
- De provincie houdt toezicht op de maatregelen die het waterschap neemt op basis van de waterstresstests bij gemeenten en bevordert dat de aanbevolen maatregelen tijdig worden uitgevoerd.
- De komende jaren zorgen we voor gedegen inzicht in de waterbeschikbaarheid. De uitwerking in de regio's gebeurt door de provincies, in samenwerking met de waterbeheerders en de gebruikers. Het Rijk is daarbij verantwoordelijk voor de uitwerking van de waterbeschikbaarheid van de hoofdwatersystemen.
- We houden de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater nog beter in de gaten dan voorheen, en nemen direct maatregelen als de normen worden overschreden. Bestaande bodemvervuiling zoals de Enka-pluim in Ede, de Wekeromse belt en de bult van Putman in Westervoort lossen we zo spoedig mogelijk op.
- We staan open voor onderzoek naar en eventuele winning van aardwarmte (diepe en ultradiepe geothermie) onder voorwaarden. Omdat bij de boringen van schaliegas chemicaliën gebruikt worden die het grondwater vervuilen, zijn we tegen de winning van schaliegas. Ook zijn we tegen de winning van andere soorten fossiele energie in de provincie.
- Er komt een bufferzone van 10 meter vanaf de waterkant bij landbouwgebieden. In deze bufferzone mogen geen meststoffen of pesticiden worden gebruikt.
- Gelderland zorgt ervoor dat de drie Gelderse waterschappen medicijnresten, pesticiden en microplastics uit ons afvalwater gaan halen.
- Provincies, waterbeheerders en gemeenten moeten samen zorgen voor veilig en gezond zwemwater en maatregelen treffen om blauwalg tegen te gaan. We zorgen ervoor dat vrijwel iedereen in onze provincie binnen een kwartier fietsen veilig kan zwemmen in open water of een zwembad.

SCHONE ECONOMIE MET WERK VOOR IEDEREEN

A15, Betuwelijn en Prins Bernardsluizen, bij Tiel.

Schone economie met werk voor iedereen

Goede banen voor iedereen, eerlijke inkomens, welzijn en gezondheid, dat is welvaart volgens GroenLinks. Voorwaarde daarbij is dat we de aarde niet verder uitputten en dus duurzaam met grondstoffen omgaan. Het is de hoogste tijd om te investeren in een nieuwe economie.

Een economie die knalgroen is: circulaire en afvalloos.

En een economie die inclusief is: goede banen en eerlijke inkomens voor iedereen. De provincie speelt een sleutelrol in het aanjagen van de groene en sociale economie die GroenLinks voor ogen heeft.

Provincie, pak de regie!

Onze economie moet drastisch veranderen om de doelen van het klimaatakkoord te halen. Bovendien wil GroenLinks vol inzetten op de circulaire economie en op natuur-inclusief ondernemen. Gelderland heeft veel innovatieve ondernemers die ook hun maatschappelijke verantwoordelijkheid willen nemen. Die positieve ondernemerskracht willen we graag stimuleren. Wij vinden het een van de belangrijkste taken van de provincie om in de drie ontwikkelingen het voortouw te nemen en haar regierol waar te maken.

Ambitieuze maatregelen tegen klimaatverandering

De provincie Gelderland wil dat in 2030 de uitstoot van broeikasgassen 55% lager is dan in 1990. Dat is meer dan in het landelijk akkoord is vastgesteld. We ondersteunen die ambitie van harte. Maar dan willen we ook dat al het mogelijke wordt gedaan om deze doelstellingen te realiseren: de energieregio's die in het klimaatakkoord zijn aangewezen werken concrete maatregelen uit en de provincie zet al haar instrumenten in.

We zien dat veel inwoners wel willen, maar nog niet goed weten welke maatregelen haalbaar en betaalbaar zijn. De energieloketten van de gemeenten zijn helaas nog te weinig effectief. Terwijl het ontzorgen en ondersteunen van

Situatie in Gelderland nu: schadelijk beleid

Onze huidige economie zorgt voor veel afval en een enorme verspilling. Het leidt tot roofofbouw op onze grondstoffen en natuur en tot onnodige milieuvuiling, bij ons maar ook elders in de wereld. De maatschappelijke kosten zijn hoog en drukken fors op de portemonnee van onze inwoners en bedrijven, bijvoorbeeld door de afvalstoffenheffing.

De provincie Gelderland gaf in de afgelopen jaren financiële steun aan een aantal economische programma's op basis van 'gebiedsopgaven', waar gemeenten zelf plannen voor konden aandragen. Vaak was dit vooral gericht op economische groei en aantrekken van nieuwe bedrijven. Duurzaamheid, energietransitie, circulariteit en de inclusieve arbeidsmarkt stonden daarbij te weinig centraal.

inwoners cruciaal is om de ontwikkeling goed op gang te laten komen. GroenLinks wil dat de provincie er via het Gelders Energieakkoord voor zorgt dat dit optimale aandacht krijgt. De impact van deze ontwikkeling op onze economie zal groot zijn en biedt veel nieuwe kansen.

Energiecoöperaties ondersteunen

In de energietransitie wordt de rol van inwoners steeds belangrijker. Bij de ontwikkeling van gasloze wijken, plaatsing van windmolens en grote zonneparken speelt draagvlak bij inwoners immers een grote rol. Inwoners kunnen zich bovendien verenigen in energiecoöperaties en zo (mede-)eigenaar worden van hun eigen energieproductie. Zo profiteren zij maximaal. GroenLinks wil deze energie-initiatieven aanmoedigen en ondersteunen. Gelderland telt op dit moment al zo'n 50 energiecoöperaties. Al deze bestaande expertise willen we gebruiken om de start van nieuwe coöperaties soepel te laten verlopen. Daarom verdient de provinciale koepel, de Vereniging Energie-Coöperaties Gelderland (VECG) langdurige ondersteuning van de provincie.

Energie-armoede aanpakken

De omschakeling naar andere, schone vormen van energie kost geld en die kosten drukken op dit moment zeer ongelijk op het

huishoudbudget van onze inwoners. Mensen met een smalle beurs zien hun woonlasten stijgen en hebben nauwelijks mogelijkheden om te investeren in energiebesparing. Zeker nu de tarieven sterk gaan wijzigen dreigen veel gezinnen in de problemen te komen. GroenLinks wil deze 'energie-armoede' tegengaan. Landelijke regels rond lonen, (huur)prijzen en subsidies zijn hierin heel bepalend, maar ook de provincie kan haar beleid en invloed gebruiken om te zorgen dat de lusten en lasten eerlijk worden verdeeld. Bijvoorbeeld via de bijstelling van het Gelders Energie-akkoord. Het tegengaan van energie-armoede is cruciaal voor het draagvlak voor de energiemaatregelen die gaan komen.

Circulaire economie sterk stimuleren

Afval bestaat niet, dat is het uitgangspunt dat we wat GroenLinks betreft gaan hanteren. We willen de maakindustrie stimuleren om circulariteit al in het ontwerp van de producten mee te nemen. En in de landbouw stellen we de regionale kringloop van nutriënten centraal. Ook het initiatief van een Gelderse Grondstoffenbank ondersteunen we van harte: hiermee wordt op termijn 100% recycling mogelijk in de bouw- en wegensector. We zijn ook blij met de 'Statiegeld-alliantie': we blijven inzetten op de invoering van statiegeld op blikjes en kleine flesjes. Bovendien kunnen gemeenten rekenen op onze steun bij hun taak om het aandeel restafval terug te brengen tot 30kg per huishouden per jaar in 2025.

Gelderland als eerste afvalloos!

De ontwikkeling om circulair te werken en een afvalloze provincie te worden, komt maar heel moeizaam op gang. GroenLinks wil daarom dat dit een centraal uitgangspunt wordt voor alle economische stimuleringsprogramma's van onze provincie. De provincie moet een ambitieuze aanjager zijn van duurzame bedrijfsontwikkeling en belemmerende regels wegnemen. Zij kan er bovendien voor zorgen dat goede voorbeelden in de hele provincie navolging krijgen. Bijvoorbeeld in de Cleantech-regio en in de regio Arnhem-Nijmegen.

Als het gaat over afval is ook dumping daarvan in het landschap en de natuur helaas een toenemend probleem. Het is deels gerelateerd aan criminele activiteiten. En het levert gevaar op voor bewoners en toeristen. GroenLinks wil dat er in samenwerking met politie en gemeenten gericht beleid komt om deze ontwikkeling te keren.

Natuur-inclusieve kringlooplandbouw wordt de norm

De land- en tuinbouw is een belangrijke economische factor in onze provincie, maar ook een sector waar veel bedrijven nog schadelijk zijn voor lucht, bodem, water en dieren. Zo produceert de Food Valley bijvoorbeeld het grootste mestoverschot van Nederland en verschromen de landschappen en biodiversiteit in o.a. de Achterhoek in hoog tempo. Een aanpak richting natuur-inclusieve kringlooplandbouw en vermindering van de veestapel is essentieel om tot verbetering te komen. Hoe we dat willen realiseren, leest u in het hoofdstuk over natuur-inclusieve en diervriendelijke landbouw.

Bedrijventerrein bij Tiel, Rivierenland.

Bescherm rivierenland tegen 'verdozing'

De logistieke sector groeit snel onder invloed van de internet-economie: inwoners laten steeds meer spullen thuisbezorgen. De provincie heeft het rivierenland aangewezen als een groeigebied voor logistiek en distributiecentra. Logisch, gezien de centrale ligging tussen de randstad en Duitsland. Maar het leidt wel tot 'verdozing' van dit unieke landschap. GroenLinks wil het rivierenlandschap hiertegen beschermen en het transport verduurzamen.

Daarbij horen korte handelsketens en distributiecentra die omgevingsnabij kunnen uitleveren. Dat geldt niet voor alle productiesectoren en een zekere concentratie van distributiecentra op centraal gelegen punten is logisch. Maar de ontwikkeling die nu plaatsvindt in het rivierenland is ongewenst. De railterminal bij Valburg waartoe de provincie onlangs heeft besloten, kan er wat GroenLinks alleen komen als nut en noodzaak is aangetoond. En als de terminal zorgvuldig in het landschap wordt ingepast.

Natuurvriendelijk toerisme is welkom

Een andere zeer belangrijke economische sector is het toerisme. De provincie Gelderland stuurt op 'De Veluwe op 1'. Belangrijker dan de economische koppositie vinden wij dat het toerisme in Gelderland haar eigen karakter behoudt en dat de druk op onze natuurgebieden afneemt. Mensen komen voor rust, ruimte en natuur. GroenLinks wil investeren in het toerisme, maar geen grootschalige vakantieparken, pretparken of gondelbanen toestaan. Wij gaan liever voor herstructurering, modernisering, comfort, verduurzaming en het klimaatneutraal maken van de accommodaties.

We willen bovendien bevorderen dat iedereen van de natuur kan genieten. Dat stelt eisen aan bereikbaarheid en toegankelijkheid. Door de groei van het toerisme wordt het ook belangrijker toeristische accommodaties beter te ontsluiten via wegen en fietspaden. Nieuwe netwerken van fiets- en wandelroutes en (klompen)paden kunnen we verweven met nieuwe ecologische verbindingen. Bij uitbreiding van onze wegenstructuur letten we op dat wandel- en fietsroutes niet worden doorkruist of geblokkeerd.

Stop uitbreiding van Lelystad Airport

GroenLinks blijft zich actief verzetten tegen de plannen van uitbreiding van Lelystad Airport en de laagvliegroutes boven de Veluwe, de Betuwe en de Achterhoek. We willen samenwerken met omliggende provincies die evenzeer met de gevolgen van deze plannen te maken krijgen. De laagvliegroutes zijn allereerst

zeer schadelijk voor de Gelderse natuur, voor onze gezondheid en voor het woongenot in nu rustige delen van onze provincie. Daarnaast tonen rapporten aan dat toeristen mogelijk zullen wegblijven door de enorme geluidsoverlast boven onze natuur en recreatiegebieden. En dat dit zou kunnen leiden tot bedrijfssluitingen, verlies van duizenden banen in de toeristische sector en groot omzetverlies voor toeleveringsbedrijven en middenstand. Uitbreiding van Lelystad Airport zet alles op het spel wat de Provincie Gelderland en gemeenten in de laatste tientallen jaren samen hebben opgebouwd.

Inclusieve arbeidsmarkt actief bevorderen

Onze economie zorgt voor werk en inkomens. Maar helaas niet voor iedereen. Voor mensen die kwetsbaar zijn door bijvoorbeeld afkomst, leeftijd of beperking blijkt het vaak moeilijk om een zinvolle plek op de arbeidsmarkt te krijgen. Ook wordt de positie van arbeidsmigranten steeds nijpender. Iedereen die in Gelderland werkt, heeft ook recht op fatsoenlijk wonen.

Wij willen een inclusieve samenleving, wat betekent dat de provincie ook actief stuurt op de sociale aspecten van de economie. De provincie kan daarin als werkgever een voorbeeld zijn voor anderen. We willen dat de provincie in haar inkoopbeleid afspraken maakt over arbeidsplaatsen, leer-werkplekken of stageplaatsen voor mensen die anders het risico lopen langs de kant te blijven staan. Met dit principe van 'social return' heeft de provincie een bescheiden begin gemaakt. Wij willen dat dat veel steviger wordt uitgebouwd.

Proeven met basisinkomen ondersteunen

In Gelderland experimenteren onder meer Wageningen en Nijmegen met het basisinkomen. Een basisinkomen is voor alle volwassenen. Daarom is het van belang om een experiment te doen met een veel grotere groep dan alleen bijstandsgerechtigden. We willen dat ook mensen die nu tussen minimum en modaal verdienen aan de proef mee kunnen doen. GroenLinks wil dat de provincie, waar dat

wettelijk mogelijk is, zulke experimenten actief ondersteunt.

We zijn samen verantwoordelijk!

Nederland is nog altijd een van de meest vervuilende economieën van Europa én bijna het slechtste jongetje van de klas als het gaat om klimaatmaatregelen. Bovendien verdwijnt elders in de wereld op grote schaal bos om soja te kunnen verbouwen, dat wij aan ons vee voeren. Door hier zo goedkoop mogelijk uit te willen zijn, werken in andere landen mensen tegen zeer lage lonen en in slechte omstandigheden. Boeren die zich in andere landen niet aan milieu- en dierenwelzijnsregels hoeven houden, produceren daar tegen afbraakprijzen, waardoor ook onze agrarische sector in de problemen komt.

GroenLinks wil dat de Gelderse economie eerlijker wordt. We zijn blij dat Gelderland een Fair trade-provincie is en dat moet vooral zo blijven. Maar de waarden van Fairtrade die de provincie Gelderland zelf toepast, zouden in onze hele Gelderlandse economie algemeen uitgangspunt moeten zijn. Daar hoort bij: circulair en afvalloos werken, in hoog tempo vervuiling en broeikasgassen omlaag brengen en duurzame landbouw ontwikkelen, zoals we in dit programma bepleiten. GroenLinks zal dit sterk blijven stimuleren, waar het maar kan.

Een belangrijk deel van onze provincie grenst aan Duitsland en het vrije economische verkeer is in de grensregio dagelijkse praktijk. Belangrijke publieke voorzieningen kunnen grensoverschrijdend worden gebruikt, maar dat vraagt om afstemming van regelgeving. Nu werken verschillen in wet- en regelgeving en bekostiging tussen de beide landen nog belemmerend. In het belang van bewoners en bedrijven in dat gebied willen we investeren in optimale samenwerking, met een sterk accent op energietransitie en werkgelegenheid.

Programmapunten

a. We zorgen ervoor dat in 2030 in de hele provincie de CO₂-uitstoot met 55% is gedaald ten opzichte van 1990 en dat de CO₂ uitstoot in 2050 nagenoeg nul is via de bijstelling van het Gelders Energie-

akkoord en in de plannen van onze energieregio's.

- b. We zorgen voor een adequate ondersteuning van Gelderse energie-coöperaties.
- c. We willen een Programma Circulaire Economie dat Gelderse initiatieven verbindt en aansluit op de landelijke aanpak, zodat Gelderland werkelijk een afvalloze provincie wordt.
- d. Via haar economische stimuleringsprogramma's stuurt de provincie actief op vermindering van broeikasgassen, op een circulaire economie, schone omgeving, biodiversiteit en inclusie.
- e. We stellen natuur-inclusieve landbouw en duurzame voedselproductie centraal.
- f. We willen een heroverweging van de concentratie van logistieke bedrijven in het rivierenland, om de 'verdozing' van het landschap een halt toe te roepen.
- g. We verzetten ons actief tegen de railterminal Gelderland omdat nut en noodzaak onvoldoende zijn aangetoond.
- h. Zandwinning moet veel minder gemakkelijk worden toegestaan dan nu het geval is. De toets op biodiversiteit in het vergunningsspoor voor zandwinning moet belangrijker worden en meer onderzoek moet worden gedaan naar de gevolgen voor het landschap en de natuurontwikkeling op de bodem van de plassen.
- i. Gelderland stimuleert en faciliteert toerisme in Gelderland, gebaseerd op de uitgangspunten 'rust, ruimte en natuur'. GroenLinks wil geen grootschalige vakantieparken, extra attractieparken of bouw van gondelbanen in Gelderland.
- j. Geen uitbreiding, maar herstructurering, modernisering, comfort, verduurzaming en energieneutraal maken van vakantieparken in Gelderland.
- k. We verzetten ons actief tegen de uitbreiding van Lelystad Airport en de laagvlieg-routes boven Gelderland. Ook zijn wij kritisch over de uitbreiding van het militair vliegverkeer in het algemeen en van vliegveld Deelen in het bijzonder
- l. De praktijk om via inkoopbeleid van de Provincie meer personen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan betaald werk te

- helpen (social return) moet worden voortgezet en uitgebreid. De provincie stelt zich daarnaast op als voorbeeldwerkgever.
- m. Gelderland ondersteunt waar mogelijk —ook financieel— initiatieven voor experimenten met basisinkomen.
 - n. Fairtrade-beginselen worden niet alleen in de organisatie van de provincie zelf toegepast, maar vanaf nu ook in de economie van Gelderland gestimuleerd.
 - o. Provinciale vergunningen worden aangescherpt voor fabrieken die overlast geven of een veiligheidsrisico vormen voor de omgeving zoals de papierfabriek in Renkum, de chemische fabriek langs het spoor in Zaltbommel of de betonfabriek in Wageningen.
 - p. Provinciale vergunningen worden aangescherpt en er wordt streng gehandhaafd bij de bedrijven die overlast geven, regels overtreden en een veiligheidsrisico vormen voor de omgeving, zoals bedrijven die zich bezighouden met de opslag van kunstgras en/of verwerking van afval zoals kunstgras.

SCHOON EN TOEGANKELIJK VERVOER VOOR IEDEREEN

Fietssnelweg bij Arnhem.

Schoon en toegankelijk vervoer voor iedereen

GroenLinks wil dat wonen, werken en mobiliteit beter op elkaar worden afgestemd. De druk van geluidsoverlast en fijnstof op woongebieden moet worden verminderd. Bij het gebruik van onze wegen door en langs natuur- en woongebieden moet vermindering van geluidsoverlast en verlaging van stikstofneerslag leidend zijn.

Voorrang voor duurzame mobiliteit

In onze visie krijgen duurzame vormen van mobiliteit voorrang: openbaar vervoer, fiets en elektrisch autoverkeer. Daarnaast stimuleren we doorstroom van het autoverkeer, maar dit doen we niet door meer asfalt aan te leggen. Het is meermaals bewezen dat dit een averechts effect heeft. GroenLinks vindt daarom onder andere de doortrekking van de A15 geen oplossing. Ook de aanleg van de Campusroute Wageningen rond de universiteit en langs stillegebied is onwenselijk. Wat wél werkt: bestaande infrastructuur verbeteren en beter benutten en wonen en werken beter op elkaar afstemmen. Inrichting van de provinciale wegenstructuur kan alleen in goed overleg met de gemeenten, waar deze wegen liggen.

Het wordt hoog tijd dat de provincie serieus werk maakt van experimenten met slimme mobiliteit. Bijvoorbeeld het voorkomen van files door gedragsbeïnvloeding, meer spreiding van verkeer over de dag en deelauto-projecten. We willen in samenwerking met gemeenten, bedrijven en instellingen mensen stimuleren dichter bij hun werk te wonen, thuis te werken en te reizen met OV en fiets. Verder willen we het voortouw nemen in het zo snel mogelijk schoner en duurzamer maken van het (auto)verkeer. Uiteraard geeft de Provincie zelf het goede voorbeeld en schakelt ze in haar eigen wagenpark zo snel mogelijk over op elektrisch vervoer.

Fors investeren in schoon openbaar vervoer

GroenLinks wil dat het openbaar vervoer belangrijke drager wordt van de mobiliteit in onze provincie. De betaalbaarheid is daarbij

Situatie in Gelderland nu: fiets- en OV-netwerk nog onvoldoende

De provincie zorgt, als opdrachtgever van vervoerbedrijven, voor lokaal en regionaal openbaar vervoer. Daarnaast zorgt ze voor aanleg en onderhoud van duizenden kilometers fietspaden en ongeveer 1100 kilometer provinciale wegen. Het provinciaal bestuur besteedt veel aandacht aan het autowegennetwerk, maar bezuinigt op openbaar vervoer, waardoor ons OV-netwerk verschaalt. Ons OV is ook nog lang niet schoon. Er zijn in de afgelopen jaren wel snelfietsroutes aangelegd, maar het fietsnetwerk is nog onvoldoende aangepast op nieuwe en snellere vormen van fietsverkeer.

In het algemeen blijft de verkeersdrukke toenemen en lopen brede en drukke (snel)wegen pal langs woonwijken en dwars door natuurgebieden. Dat geeft geluidsoverlast, verslechtering van luchtkwaliteit, meer CO₂-uitstoot en verlies van waardevolle natuur.

een belangrijke basisvoorwaarde. Het openbaar vervoer geeft mensen die geen autorijden de vrijheid om te gaan en staan voor ze willen en het biedt de huidige autobezitter een snel en schoon alternatief voor een autorit.

Besluiten van de provincie hebben in de afgelopen jaren geleid tot verschraving van het netwerk. Dat moet anders. We willen een aantrekkelijker en effectiever openbaar vervoer. GroenLinks kiest daarom voor een forse investering in de kwaliteit en toegankelijkheid van het openbaar vervoer. We willen dat de provincie daarvoor extra eigen middelen inzet, bovenop het geld van het Rijk voor de exploitatie.

Provincie: blijf aan het stuur van het OV

Wat ons betreft houdt de provincie zelf de regie over al het openbaar vervoer in Gelderland, zowel over het reguliere openbaar vervoer als over de diverse vormen van maatwerk. Hiermee wordt een wildgroei aan alternatieve systemen met verschillende voorwaarden, tarieven, onvoldoende toegankelijkheid en slechte

aansluitingen voorkomen. Succesvolle experimenten met nieuwe vervoersvormen juichen we toe, zoals AutoMobiël Tiel en diverse dorpsautoprojecten. Maar wel op voorwaarde dat dit niet leidt tot uitholling van het reguliere OV-netwerk.

Daarnaast wil GroenLinks dat de provincie een dekkend netwerk garandeert voor iedereen. Dit betekent onder andere dat al het openbaar vervoer in onze provincie toegankelijk wordt voor mensen met een beperking. Gaten in het netwerk worden actief door de provincie opgevuld in overleg met de vervoersbedrijven, gemeenten en inwoners.

OV-knooppunten worden vitale economische plekken

OV-knooppunten zoals treinstations worden in onze visie ontwikkeld tot vitale economische plekken met allerlei voorzieningen voor de reizigers waaronder ruim voldoende fietsenstallingen, prettige wachruimtes, toiletten, OV-servicepunten en winkels. Basiseis is dat ook deze voorzieningen goed toegankelijk zijn voor mensen met een lichamelijke belemmering. Rond OV-knooppunten kunnen zich ook voorzieningen zoals scholen en kantoren vestigen die direct profiteren van de uitstekende bereikbaarheid per OV.

Rolstoelvriendelijke trein bij Winterswijk.

Regionale spoorlijnen verdubbelen en elektrificeren

Het spoornetwerk is de ruggengraat van het Gelderse openbaar vervoer. Gelderland is verantwoordelijk voor het spoorvervoer op de regionale spoorlijnen. Grote delen van deze spoorlijnen zijn nog enkelspoor en hebben geen elektrische bovenleiding, zodat hier alleen vervuilende dieseltreinen kunnen rijden. Dat betekent dat er nog een grote kwaliteits-slag te maken is. GroenLinks blijft zich inzetten voor verdere elektrificatie en spoorverdubbeling, met name op de spoorlijn Arnhem-Winterswijk. Zo maken we het regionale spoor in Gelderland veel betrouwbaarder en schoner. Daarnaast blijft GroenLinks inzetten op verbeteringen aan het hoofdspoor netwerk en betere OV-verbindingen met buurprovincies en met Duitsland.

Zo snel mogelijk duurzaam busvervoer

Alle provincies hebben met elkaar afgesproken dat vanaf 2025 alleen bussen mogen worden gekocht, die geen vervuilende stoffen uitstoten. En vanaf 2030 moeten alle bussen emissieloos rijden. GroenLinks wil dat de provincie Gelderland in haar aanbesteding regelt dat nieuwe bussen al vanaf 2020 emissieloos zijn. De provincie neemt wat GroenLinks betreft ook de regie over de aanleg van laadinfrastructuur voor elektrische bussen en vulstations voor waterstofbussen. Deze infrastructuur moet ook toegankelijk zijn voor bedrijven en particulieren. Denk bijvoorbeeld aan elektrische vrachtwagens, vuilniswagens en personenauto's.

Ontwikkelen van het fietsnetwerk in de hoogste versnelling

Fietsen is gezond en duurzaam. Het gebruik van de fiets wordt steeds aantrekkelijker. De komst van de elektrische fiets zorgt ervoor dat mensen tot op hogere leeftijd kunnen blijven fietsen. Ook worden deze snellere en vaak bredere fietsen in toenemende mate gebruikt voor woon-werkverkeer. De fietsinfrastructuur is hier nog niet voldoende op aangepast. Daarom zet GroenLinks de doorontwikkeling van een sluitend, comfortabel, snel en veilig Gelders fietsnetwerk in de hoogste versnelling.

We willen meer snelfietsroutes met voorrang voor fietsers en nieuwe wegen voor auto's mogen de huidige snelfietsroutes niet door kruisen. Daarnaast willen we dat de provincie ondersteuning gaat bieden aan gemeenten bij de modernisering van fietspaden. Dat willen we zowel voor recreatief als voor forensenverkeer, bijvoorbeeld door naadloze aansluiting van fietspaden op OV-knooppunten met voldoende fietsenstallingen. Daarbij willen we deelfietsystemen, zoals Keobike, blijven stimuleren.

Ook willen we dat fietsenstallingen zoveel mogelijk toegankelijk worden voor driewielers voor volwassenen en scootmobielen.

Tot slot willen we dat kinderen en jongeren zo snel mogelijk leren zich veilig en zelfstandig lopend en fietsend in het verkeer te begeven en willen scholen ondersteunen via een schoolverkeersveiligheidslabel.

Maximumsnelheid voor auto's omlaag

Onze provinciale wegen vormen belangrijke verkeersaders door onze provincie. De maximumsnelheid kan op een aantal van die wegen omlaag. Dit is in het belang van omwonenden, veiligheid van weggebruikers, bescherming van natuur/stiltegebieden, overstekend wild, vermindering van vervuiling door stikstof en fijnstof én het voorkomt sluipverkeer. We willen dat de provincie samen met gemeenten en omwonenden gaat onderzoeken waar die maximumsnelheid verlaagd moet of kan worden. Op provinciale wegen in de buurt van woonwijken wordt de maximumsnelheid wat GroenLinks betreft verlaagd naar 60 kilometer per uur.

Bomenkap langs provinciale wegen zoveel mogelijk voorkomen

Verkeersveiligheid is voor GroenLinks van groot belang. Daarom willen we verlaging van de maximumsnelheid en veiligheidsbevorderende maatregelen aan de wegen zelf. We zijn er tegen dat rijk en provincie in het kader van veiligheid op grote schaal bomen kappen langs de provinciale weg. Bomen langs de weg kunnen juist een positieve invloed hebben op het rijgedrag van automobilisten. Daarnaast

leveren bomen een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van het landschap en luchtkwaliteit. Daarom mogen bomen langs provinciale wegen alleen worden gekapt als er een aantoonbaar onveilige situatie is en het kappen van bomen de enige beschikbare methode is om de veiligheid te verhogen. Is kappen echt onvermijdelijk? Gekapte bomen willen we kwalitatief en kwantitatief gecompenseerd zien in de directe omgeving van die provinciale weg.

Elektrisch rijden bevorderen

Het aantal elektrische auto's neemt de komende tijd waarschijnlijk sterk toe. Dit zorgt voor minder geluidsoverlast, CO₂-fijnstof en stikstof-uitstoot. Dat is een ontwikkeling die GroenLinks zeer toejuicht. Stillere voertuigen vormen echter wel een extra risico voor mensen die minder horen of slecht zien. Hiervoor moeten landelijk oplossingen worden gezocht. GroenLinks wil dat Gelderland hierin, samen met doelgroepen en belangenorganisaties, een actieve rol speelt. We willen daarnaast dat de provincie de ontwikkeling van een goede laadinfrastructuur zoveel mogelijk bevordert.

Gelderland wordt koploper met schoon goederenvervoer

De afgelopen periode heeft de provincie o.a. ingezet op zakelijk transport als belangrijke economische motor voor onze provincie. Transport zorgt echter voor veel verkeersbewegingen over weg, water en spoor en daarmee voor luchtvervuiling en geluidsoverlast. Gelderland wordt daarom wat GroenLinks betreft een koploper op het gebied van duurzaam, schoon transport: met voornamelijk elektrische voertuigen, zeker binnen de bebouwde kom. Het opzetten van gebundelde bevoorradingsconcepten zoals Binnenstadservice en Cargohopper willen we verder stimuleren.

Transport over het spoor is momenteel schoner dan transport over de weg en het water, maar zorgt wel voor geluidsoverlast en schade door trillingen voor mensen die langs het spoor wonen. De provincie moet er daarom alles aan doen om de schadelijke gevolgen hiervan voor

de inwoners van Gelderland te beperken, bijvoorbeeld door samen met ProRail te zoeken naar methoden om spoortrillingen te verminderen en schade aan huizen te compenseren. Daarnaast willen we het transport van gevaarlijke stoffen vlak bij woonkernen sterk verminderen.

Programmapunten

- a. De provincie maakt werk van 'slimme mobiliteit' zodat de bestaande infrastructuur beter wordt benut en het verkeer meer wordt gespreid over de dag. Daarin krijgen deelauto's en elektrisch rijden een prominente plek. De provincie doet dit in samenwerking met Gelderse gemeenten, instellingen en bedrijven.
- b. GroenLinks wil geen geldverslindende projecten voor vergroting van automobilititeit zoals de doortrekking van de A15 en de Campusroute Wageningen. Meer asfalt voor automobilititeit lost immers niets op.
- c. We zetten extra eigen provinciaal geld in voor een dekkend, aantrekkelijk en goed toegankelijk OV-netwerk, bovenop de middelen die de provincie van het Rijk krijgt voor de exploitatie van het openbaar vervoer. De bereikbaarheid en leefbaarheid van krimpgebieden worden verbeterd door volwaardige ov-verbindingen en openbaar vervoer op maat.
- d. De infrastructuur op de regionale spoorlijnen moet snel worden verbeterd. Enkelspoorverbindingen worden zo veel mogelijk verdubbeld. Alle spoorlijnen krijgen elektrische bovenleidingen, zoals de lijn Arnhem-Winterswijk en de lijn Zutphen-Hengelo en Zutphen-Winterswijk. Hiervoor gaat de provincie zo snel mogelijk in overleg met de provincie Overijssel.
- e. Uitstapmogelijkheden van treinen moeten goed aansluiten op de hoogte van perrons. In Gelderland zien we dit probleem nog bij sommige NS-treinen. De provincie moet er bij de landelijke overheid voor pleiten om dit zo snel mogelijk op te lossen.
- f. Bij reguliere OV-lijnen met een relatief lage bezettingsgraad spant de provincie zich samen met de vervoerder in om de bezettingsgraad te verbeteren. Een reguliere OV-lijn mag alleen worden vervangen door een vorm van maatwerk-OV als deze laagdrempelig en toegankelijk voor iedereen is. Voorafgaand aan zo'n besluit vragen we de betreffende gemeentes en gebruikers van de lijn om hun mening.
- g. OV-knooppunten worden ontwikkeld tot vitale economische gebieden met veel aantrekkelijke en goed toegankelijke voorzieningen voor de reiziger. Dit gebeurt in nauw overleg met gemeenten, reizigers en omwonenden.
- h. De provincie dringt bij het Rijk aan op verbeteringen aan de nationale spoorinfrastructuur en dienstregeling: verdubbeling van de spoorbrug tussen Wijchen en Ravenstein, een intercitystatus voor Station Harderwijk en een snelle uitbreiding van de capaciteit van station Nijmegen. Daarnaast pleiten wij voor het snelle herstel van een fatsoenlijke overstap op station Tiel tussen de stoptrein van Arriva uit Elst/ Arnhem en de stoptrein van NS richting Utrecht én het doortrekken van de Valleilijn (Amersfoort naar Ede-Wageningen) naar Arnhem Centraal en upgraden OV op het traject Ede-Wageningen en op termijn werken aan een lightrail.
- i. Voor het toenemende reizigersaanbod tussen Barneveld en Ede moet een oplossing worden gevonden. Het nieuwe plan —een kwartierdienst op een enkel spoortje— leidt mogelijk tot onacceptabele gebiedseffecten en overlast in de bebouwde kommen.
- j. De provincie zet zich in voor degelijke OV-verbindingen met Duitsland. Vaste busverbindingen tussen Aalten en Bocholt en tussen Doetinchem en Emmerich passen daarbij. Er komt snel een onderzoek naar reactivering van de spoorlijn Nijmegen-Kleve met nieuwe innovatieve voertuigen.
- k. De provincie gaat de strenge fijnstof- en roetnormen geïntegreerd hanteren, conform de aanbevelingen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).
- l. In de OV-concessies wordt geregeld dat vanaf 2020 alleen nog maar nieuwe

- bussen worden ingezet, die direct emissieloos rijden.
- m. In de criteria voor aanbestedingen zijn goede arbeidsvoorwaarden voor de chauffeurs gegarandeerd
- n. De provincie neemt de regie over de aanleg van laadinfrastructuur voor elektrische bussen en vulstations voor waterstofbussen. Deze infrastructuur wordt ook toegankelijk gemaakt voor bedrijven en particulieren.
- o. Uitbreiding van snelfietsroutes, verbreding van bestaande fietspaden en het verbeteren van fietsonveilige knelpunten in het fietsnetwerk hebben hoge prioriteit. De provincie voorkomt daarnaast door kruising van bestaande fietsinfrastructuur door nieuwe autowegen. De provincie levert bijvoorbeeld een bijdrage aan een ongelijkvloerse kruising van het snelfietspad Arnhem Nijmegen bij de dorpsingel in Nijmegen-Noord.
- p. De provincie maakt geld vrij voor de versnelde ontwikkeling en verbetering van gemeentelijke fietspaden.
- q. GroenLinks denkt aan de toekomst en maakt het mogelijk dat zoveel mogelijk kinderen en jongeren veilig en zelfstandig lopen en fietsen. Scholen zijn hiervoor een praktisch ankerpunt. We ontzorgen scholen hierbij door hen te ondersteunen. Hiertoe gaat Gelderland net als negen andere provincies in Nederland al doen aan de slag met het Schoolverkeersveiligheidslabel
- r. Bomenkap langs provinciale wegen is alleen toegestaan bij aantoonbare onveiligheid en als verkeersveiligheid niet op een andere manier kan worden bereikt. De bomenvrije strook van 4 meter rond provinciale wegen als maatregel voor verkeersveiligheid wordt dus zo snel mogelijk geschrapd.
- s. De provincie inventariseert waar verlaging van de maximumsnelheid op provinciale wegen bijdraagt aan verkeersveiligheid, leefbaarheid voor omwonenden en bescherming van natuurgebieden, wild en milieu. De provincie organiseert samen met gemeenten pilots om de effecten daarvan te kunnen vaststellen.
- t. De provincie stimuleert een snelle ontwikkeling van de laadinfrastructuur voor elektrische auto's. In het kader van haar voorbeeldfunctie schakelt de Provincie Gelderland snel over naar een emissieloos eigen wagenpark.
- u. Gelderland wordt koploper op het gebied van duurzaam transport, door zoveel mogelijk gebruik te maken van elektrische voertuigen of zo schoon mogelijke alternatieven.
- v. De provincie zoekt naar manieren om de overlast van zakelijk transport zo veel mogelijk te voorkomen. Waar nodig compenseert zij haar inwoners voor opgelopen schade, bijvoorbeeld aan huizen door spoortrillingen veroorzaakt door (te) zwaarbeladen goederentreinen.
- w. Door cofinanciering versnelt de provincie de aanleg van tunnels onder de hoofdspoorroutes en in bebouwde kommen zodat spoorwegovergangen kunnen vervallen en de veiligheid wordt vergroot. Bovendien zijn voldoende verbindingen essentieel voor de sociale samenhang, bedrijfsmatige en toeristische activiteiten en ter voorkoming van onnodige, vervuilende verkeersbeweging

DUURZAME, MOOIE EN INCLUSIEVE LEEFOMGEVING

Stadslandbouw Mooieweg, Arnhem.

Duurzame, mooie en inclusieve leefomgeving

GroenLinks wil een mooie en gezonde leefomgeving voor iedereen. Daarin geven we natuur de ruimte en worden sociale en economische functies goed gecombineerd met natuur en landschap. Ondanks mooie beloften wordt te vaak eenzijdig voorrang gegeven aan economische ontwikkeling, ten koste van natuur, landschap en milieu, met o.a. 'verdozing' van het landschap (bedrijventerreinen, distributiecentra, megastallen) en eentonigheid door agrarische monoculturen als gevolg. Dat kan en moet anders!

Combineer sociale en economische functies goed met landschap en natuur

De veranderingen in de provincie zorgen voor een verschuiving van behoefte aan woningen, openbare voorzieningen, bedrijfsruimte en vervoer. Maar dat is niet het enige. De energietransitie, klimaatbestendigheid, ruimte voor water en natuur, de transitie in de landbouw: alles heeft invloed op hoe onze omgeving eruit komt te zien.

Tal van inspirerende voorbeelden laten zien dat met actieve betrokkenheid van de samenleving verschillende functies op een geslaagde manier kunnen worden gecombineerd, zoals in het Nijmeegse Rivierenpark. Maar er zijn ook grenzen. We willen niet dat bebouwing alsmear verder oprukt in groene gebieden. Ook willen we geen verdozing van mooie landschappen door her en der maar bedrijfshallen en transportloodsen toe te staan. Het is belangrijk dat een deel van het landschap open en ongerept blijft. GroenLinks wil beschermen wat kwetsbaar en waardevol is.

Provincie: pak je rol als gebiedsregisseur...

Tot nu toe stuurden rijk, provincie en gemeenten op de kwaliteit van de omgeving met veel (26!) wetten en een woud van ondoorzichtige regels en plannen o.a. op het terrein van ruimtelijke ordening, wonen, milieu, mobiliteit en natuur. Starre regels stonden vaak goede ontwikkelingen in de weg. Vanaf 2021 treedt daarom één nieuwe omgevingswet in werking,

Situatie in Gelderland nu: de druk op het gebied is groot

Gelderland heeft de grootste aaneengesloten natuurgebieden van Nederland, een rijk rivierenlandschap en veel land- en tuinbouw. Tegelijkertijd neemt de verstedelijking toe, met name op de as Ede-Nijmegen. Door sterke economische groei in dit gebied, de omslag naar schone energie en weinig betaalbare woningen in de Randstad, neemt de druk op dit gebied toe en groeit de behoefte aan nieuwe wijken, bedrijventerreinen en ruimte voor windmolens en zonnenvelden.

In een deel van de provincie is daarentegen juist sprake van krimp, dreigt een overschot aan woningen, staan openbare voorzieningen onder druk. En los daarvan neemt het aantal agrarische bedrijven in Gelderland de komende jaren verder af.

Het wordt onder deze omstandigheden een uitdaging om de leefomgeving aantrekkelijk, schoon, veilig en gezond te houden.

waar alles in wordt samengevoegd en vereenvoudigd. Het is enorm belangrijk dat de provincie deze wettelijke basis gebruikt om haar rol als gebiedsregisseur effectief op te pakken.

De provincie moet op basis van deze wet duidelijk aangeven hoe ze wil sturen op de inrichting van onze omgeving. GroenLinks wil dat de provincie in de uitvoeringsplannen concrete en meetbare doelen opneemt voor natuur- en landschapskwaliteit, leefbaarheid, milieu, wonen, werken en mobiliteit, die goed aansluiten bij de criteria die in de omgevingsverordening vastliggen. In de uitvoeringsplannen willen we ook duidelijke randvoorwaarden opnemen die ervoor zorgen we onze hoofd-doelen ook werkelijk bereiken: de landbouwtransitie, uitbreiding en versterking van onze natuur, herstel van biodiversiteit, de circulaire economie, de omslag naar schone energie, en een sociale en inclusieve provincie.

... en leg doelen en voorwaarden kraakhelder vast!

De nieuwe wet geeft veel meer vrijheid aan particuliere initiatiefnemers dan voorheen. Provincie en gemeenten moeten nu vooraf goed nadenken waarop gestuurd moet worden en waarop vrijheid wordt gegeven. Doe je dat als overheid niet, dan loop je het risico op allerlei ongewenste gebiedsontwikkelingen. Want wat vooraf niet is geregeld, mag.

GroenLinks wil dus dat de voorwaarden voor die initiatieven kraakhelder in de omgevingsverordening staan, zodat een schone, mooie en gezonde leefomgeving voor inwoners van Gelderland is gewaarborgd. GroenLinks wil dat de regels uitnodigend zijn en ruimte bieden voor initiatieven en experimenten die duurzaamheid, leefbaarheid en inclusie bevorderen.

Inwoners denken en praten mee

De nieuwe wet regelt ook dat inwoners, nog meer dan voorheen, vooraf betrokken moeten worden bij voorgenomen provinciale besluiten en uitvoeringsprojecten. Zo krijgen inwoners de mogelijkheid om mee te denken over de gewenste (omgevings-)waarden en kernkwaliteiten van hun leefomgeving. Dat kan het draagvlak voor veranderingen aanzienlijk vergroten. De toegankelijkheid van de openbare ruimte moet daarbij voor iedere inwoner goed geregeld zijn (inclusie). GroenLinks wil dat de doelgroepen die daarin belemmeringen onderkennen (ervaringsdeskundigen) actief worden betrokken om tot goede oplossingen te komen.

De provincie stuurt ook in gemeente en regio's...

Ook in de gemeenten en de regio's krijgt de nieuwe wetgeving de komende jaren vorm. Zij gaan sturen op de feitelijke ontwikkelingen op hun grondgebied. Maar de randvoorwaarden die de provincie daaraan stelt, vormen de basis. Naast wat hierover in de andere hoofdstukken al is gezegd willen we daarom stilstaan bij een paar specifieke punten waarop de provincie een belangrijke positieve bijdrage kan

hebben als het gaat om de inrichting van onze omgeving.

... op een toegankelijke woningmarkt die wonen en werken bij elkaar brengt

Volgens de prognoses zullen er landelijk tot 2030 jaarlijks 75.000 nieuwe woningen bij moeten komen. Maar de behoefte per provincie is zeer divers en binnen provincies is de druk op de stedelijke gebieden groot. Voor GroenLinks is belangrijk dat er voldoende woningaanbod blijft en woningen betaalbaar blijven voor mensen met een smalle beurs. Ook is belangrijk dat mensen in staat zijn om dicht bij hun werk een woning te vinden; meer inzetten op wijken met gemengde functies kan daarbij helpen. Daarmee vermijden we een ongewenste toename van woon-werkverkeer. We willen ervoor zorgen dat in de provinciale toewijzing van aantallen woningen dat de woonbehoefte goed wordt afgestemd op de vraag en dat lokale tekorten worden vermeden.

... op gezondheid, milieu en veiligheid

Voorkomen is beter dan genezen. Initiatieven die mogelijk gezondheid, milieu en veiligheid van inwoners aantasten en geluidsoverlast veroorzaken worden niet toegestaan. Bovendien gaan we uit van het principe dat milieu-aantasting bij de bron wordt bestreden. Waar dit onmogelijk is, betaalt de vervuiler alle kosten.

Uitstoot van fijnstof, schadelijke stoffen, brand- en ontploffingsrisico's en geur- en geluidsoverlast moeten goed in kaart worden gebracht en adequaat gemeten. Bij overschrijding van toegestane normen worden maatregelen genomen en wordt opgetreden. Voor de kwaliteit van het oppervlaktewater en grondwater houden we vast aan de huidige doelen.

... op helderheid over wind- en zonneparken

De inrichting van de omgeving in onze provincie zal sterk veranderen onder invloed van de omslag naar schone energieopwekking. Zonne-energie op daken kan rekenen op breed draagvlak onder de bevolking. Echter, al

zouden de meest vergaande besparingsprogramma's succesvol zijn, dan nog is aanleg van meer windturbines en zonneparken op de grond op grote schaal nodig om in onze elektriciteitsbehoefte te voorzien. GroenLinks wil dat de provincie Gelderland hier uitnodigende en goed onderbouwde voorwaarden voor stelt en regelt dat alle gemeenten die uitnodigende voorwaarden opnemen in hun omgevingsplannen. Betrokkenheid en eigenaarschap van de directe omgeving bij dergelijke projecten is een basisvoorwaarde. En uiteraard mogen de doelstellingen voor natuur en landschap niet in het geding komen.

Uitgangspunt voor windmolens is daarbij dat ze op veilige afstand van woonwijken worden geplaatst zodat gezondheidsproblemen door geluidshinder en slagschaduwinder zoveel mogelijk wordt vermeden. Voor GroenLinks is dat aanzienlijk meer dan de officiële norm van circa 500 meter. Voor zonneparken vindt GroenLinks een ecologisch verantwoorde aanleg en natuurlijke inpassing in het landschap een basisvoorwaarde. Dat is op zichzelf ook weer een uitbreiding en versterking van de groenstructuur en biodiversiteit.

... op energieopwekking op landbouwgrond

Het veelgehoorde argument dat vruchtbare landbouwgrond niet zou mogen worden herbestemd voor zonneparken delen wij totaal niet. Landbouwgronden werden in het verleden op grote schaal ingezet voor woningbouw en bedrijventerreinen. Nu zijn er andere, maar zeer dringende, maatschappelijke redenen om een deel van onze landbouwgrond voor een ander doel te gebruiken. De afname van agrarische bedrijven zal leiden tot meer divers gebruik van ons landschappelijk gebied. Energieopwekking hoort daar voor GroenLinks nadrukkelijk bij. Maar ook als een boerenbedrijf agrarische activiteiten wil combineren met energieopwekking, binnen de daarvoor gestelde ecologische voorwaarden en goede inpassing in het landschap, dan willen we daar geen belemmeringen voor opwerpen.

Programmapunten

- a. De provinciale uitvoeringsprogramma's bevatten concrete meetbare doelen om te kunnen sturen op de belangrijke veranderingen rond de omslag naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw, betere landschapskwaliteit, herstel van biodiversiteit, de omslag naar schone energie en klimaatadaptatie, de omslag naar een circulaire economie en inclusie.
- b. De omgevingsverordening biedt heldere juridische voorwaarden waarin langetermijndoelen van duurzaamheid, leefbaarheid, milieu, gezondheid, bereikbaarheid en inclusie voorrang hebben boven korte termijn private belangen.
- c. De capaciteit om milieuregels te kunnen handhaven wordt aanzienlijk uitgebreid, waarbij o.a. dumping van afval in natuurgebieden veel meer aandacht vraagt. Particuliere terreinbezitters ontvangen de eerder afgesproken bijdrage voor hun inzet in het kader van handhaving.
- d. Het halen van concrete doelen en toepassing en handhaving van randvoorwaarden wordt met heldere rapportages gecontroleerd en waar nodig bijgestuurd. Inwoners en maatschappelijke organisatie spelen hierin een belangrijk rol.
- e. In de omgevingsvisie leggen we vast dat de (strengere) WHO-norm voor luchtkwaliteit voor het hele grondgebied van de provincie in 2030 gehaald wordt.
- f. Op het gebied van milieu (bodem/water/lucht en diepe ondergrond), klimaat (adaptatie en mitigatie), natuurwaarden en landschap, biodiversiteit, gezondheid en dierenwelzijn nemen we bij (uitvoerings-)besluiten geen onnodige risico's. Bij twijfel: niet doen! Dit beginsel leggen we vast in de omgevingsvisie, evenals het principe dat vervuiling wordt aangepakt bij de bron.
- g. Via begrijpelijke communicatie organiseert de provincie betrokkenheid van inwoners, bedrijven en andere publieke organisaties bij het voorbereiden van besluiten en de uitvoering daarvan.
- h. Vluchtelingen, asielzoekers en statushouders zijn welkom in Gelderland. De

provincie heeft een rol in het bevorderen van de opvang en in het toezicht op de taakstelling voor statushouders. Om verrassingen en ad hoc beleid te voorkomen zullen wij, samen met de Gelderse gemeenten een proactief plan ontwikkelen voor opvang. Daarbij zijn draagkracht en draagvlak belangrijke aandachtspunten.

- i. De provincie maakt duidelijk hoe de vraagontwikkeling in de woningmarkt zich in Gelderland gaat ontwikkelen en hoe de toewijzing van woningcontingenten zorgt voor goede afstemming tussen wonen en werken en voor voldoende aanbod, ook voor de laagstbetaalden.
- j. De provincie geeft gemeenten ruimte in het woningbouwcontingent om binnenstedelijke locaties weer tot ontwikkeling te

laten komen. Aantallen moeten niet leidend zijn, maar goede plannen

- k. Samen met gemeenten en waterschappen werkt de provincie aan Regionale Energie strategieën (RES). De provincie borgt deze RES in haar omgevingsvisie en ziet erop toe dat gemeenten dat ook doen. Indien een RES niet voldoende bijdraagt aan de energietransitie stuurt de provincie actief bij. Grootschalige opwekking van energie in de provincie is welkom onder kwalitatieve voorwaarden, ook op landbouwgronden en natuur. GroenLinks wil dat hierbij de zonneladder van het GNMF wordt gebruikt. De ladder wordt gehanteerd als voorkeursvolgorde, niet als absolute voorwaarde. Deze uitgangspunten worden in de provinciale verordening verankerd.

CULTUUR EN SPORT VERBINDEN DE SAMENLEVING

ENKA-terrein Ede.

Cultuur en sport verbinden de samenleving

Cultuur en sport stimuleren saamhorigheid en onderling begrip. Ze vervullen belangrijke functies in onze samenleving. In Gelderland willen we een gevarieerd aanbod van cultuur waar iedereen aan mee kan doen. Datzelfde geldt voor sport: iedereen moet kunnen sporten én daartoe gestimuleerd worden.

Cultuur maakt creativiteit en emotie los bij ons allemaal. Het zorgt ook voor noodzakelijk debat. Want wat is eigenlijk 'samen', wat is mooi, wat is goed, wat is humor? Maar ook: wat is grof, lelijk, wat verdeelt mensen, wat is onaanvaardbaar? Kunst en cultuur dwingen je tot nadenken. Kunst en cultuur dragen ook bij aan begrip voor elkaar. In een samenleving die zeer divers is, is dit van groot belang.

Investeren in een bloeiende samenleving

Een open en inclusieve samenleving vereist confrontatie en debat. Daarin vervullen kunstenaars, artiesten en journalisten een belangrijke rol. Hun inbreng doet iets met ons allemaal en dat is van onschatbare waarde in onze samenleving. Het is dan ook logisch dat op plaatsen waar de kunsten en cultuur bloeien, mensen graag willen wonen en werken.

We willen daarom de bezuinigingen op cultuur terugdraaien en juist investeren in kunst, cultuurbeleving en behoud van ons erfgoed.

Samen werken aan leefbaarheid is belangrijk

In het nieuwe omgevingsbeleid besteedt de provincie terecht aandacht aan hoe mensen zich verbonden willen voelen met hun omgeving en de medemens. Maar dat lukt soms niet wanneer er cultuurverschillen zijn. De afgelopen jaren is gebleken dat kleine initiatieven grote positieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid van een kleine kern of, zomaar een voorbeeld, voor een groep Syrische vrouwen die hier is komen wonen. Dergelijke projecten van het leefbaarheidsprogramma van de provincie wil GroenLinks uitbreiden. Je woont

Situatie in Gelderland nu: te eenzijdig

De verantwoordelijkheid voor cultuur komt steeds meer bij gemeenten en provincies te liggen. Rijkssubsidies gaan met name naar de 50 grote steden in Nederland. Daarvan liggen er vier in Gelderland. Provincie Gelderland subsidieert cultuurprojecten, maar richt zich daarbij te eenzijdig op erfgoed. Cultuur kent echter veel gezichten. Al die cultuur is voor lang niet iedereen toegankelijk, zowel fysiek als financieel.

Op het gebied van sport is het huidige stimuleringsbeleid vooral gericht op topsport.

tenslotte niet alleen tussen stenen en natuur, maar vooral tussen mensen.

Meer accent op continuïteit en talentontwikkeling in de cultuursector

Het verlenen van kunst- en cultuursubsidies moet niet alleen afhangen van de economische waarde. Het moet tevens recht doen aan de intrinsieke waarde van kunst. Het gaat ook om het losmaken van creativiteit en ontwikkeling. Juist in de experimenten ontstaat immers de waarde van cultuur voor de samenleving, niet in de commerciële exploitatie ervan. Instellingen die dit stimuleren verdienen daarom onze permanente steun. GroenLinks wil investeren in productiehuisen, talentontwikkeling, presentatie-instellingen en festivals. Maar we willen ook dat de provincie een plan maakt om de continuïteit en toegankelijkheid van kunst en cultuur te bevorderen.

Voor een gezonde cultuurontwikkeling is het belangrijk dat we de arbeidsvoorwaarden in de cultuursector verbeteren en dat kunstenaars behoorlijk worden beloond. Dat moet in de subsidievoorwaarden worden opgenomen. Kunst wordt veelal gemaakt in kleiner verband of door zzp'ers. Aanvraagprocedures voor kleinere initiatieven moeten drastisch worden vereenvoudigd, om de subsidies voor deze doelgroep beter toegankelijk te maken.

Steun voor musea

Er zijn veel musea in Gelderland. Sommige zijn van essentieel belang in de culturele structuur in de provincie. Dat kan zijn omdat er in een streek niet veel cultuur bereikbaar is of omdat het van provinciaal belang is. Op grond van criteria zou het mogelijk moeten zijn om sommige musea te ondersteunen.

Aandacht voor al ons erfgoed

Onze provincie heeft veel erfgoed. Denk aan de mooie kastelen, maar ook aan bijzondere gebouwen zoals industrieel erfgoed en molens. Hier wordt terecht veel aandacht aan besteed. Ook het landschap kan soms onder erfgoed vallen. Het is bovendien belangrijk dat er aandacht is voor immaterieel erfgoed zoals dialect of streekgebonden gebruiken zoals het kraamschudden.

De waarde van de bibliotheek

De provincie is medeverantwoordelijk voor een goede spreiding van bibliotheken. Het is belangrijk dat deze taak goed ingevuld wordt ook omdat er nog steeds veel laaggeletterden zijn. De bibliotheek moet letterlijk en figuurlijk een laagdrempelige voorziening zijn. Om dit te bereiken moet er goed samengewerkt worden met lokale bibliotheekvoorzieningen.

Cultuur is van iedereen

Daarnaast willen we dat alle inwoners van Gelderland van kunst en cultuur kunnen genieten. Dat vraagt om podia, expositieruimten en musea. Instellingen die dit aanbieden kunnen geholpen zijn met projectsubsidies, maar de provincie moet – in overleg met andere subsidieverstrekkingen - meer aandacht hebben voor continuïteit. Ad hoc investeringen waarmee instellingen iets moois kunnen realiseren zijn nuttig, maar ze verliezen hun waarde als ze vervolgens maar beperkt open zijn, omdat de overheid de exploitatie onvoldoende ondersteunt, zoals bijvoorbeeld bij het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem.

We willen dat kinderen op school al in aanraking komen met kunst en cultuur. Zij krijgen zo de mogelijkheid om hun eigen smaak en visie te ontwikkelen en kunstorganisaties krijgen een breed en divers publiek voor de toekomst.

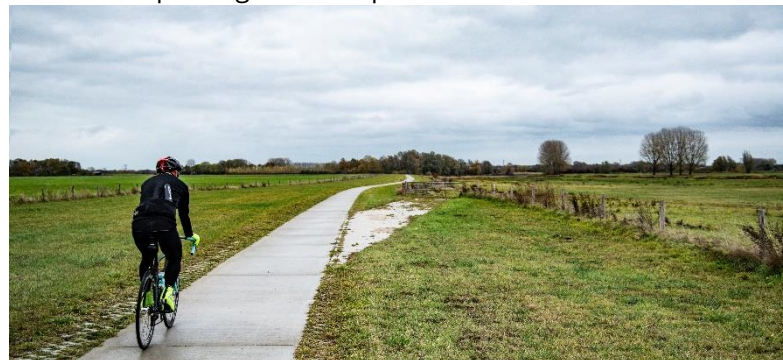
Belangrijk is dat ons cultuuraanbod toegankelijk is voor al onze inwoners en dus ook voor mensen die niet als vanzelfsprekend mee kunnen komen in de samenleving. Cultuurinstellingen geven niet altijd op een eenduidige manier aan in hoeverre ze fysiek toegankelijk zijn en de gegeven informatie biedt lang niet altijd voldoende houvast voor de bezoeker met een beperking. Die toegankelijkheid moet volgens GroenLinks een basisvoorwaarde zijn voor het verstrekken van subsidies.

Media: veelstemmig en vrij

Het voeren van een open en vrij debat over maatschappelijke thema's is belangrijk, ook om de betrokkenheid bij de politiek groter te maken. Daarin speelt de journalistiek een belangrijke rol. De provincie is een belangrijke financier van de provinciale omroep. GroenLinks zet zich in voor veelstemmige media, onafhankelijke journalistiek en een vrij internet.

Sporten maakt gelukkig en gezond

GroenLinks vindt dat sport in hoge mate bijdraagt aan het geluk, gezondheid, onderlinge verbondenheid en sociale vaardigheden. Daarom willen we sporten stimuleren. Op sportverenigingen doen kinderen spelenderwijs sociale vaardigheden op en leren ze samenwerken aan gezamenlijke positieve doelen. Bovendien is sporten gezond en doen mensen er sociale contacten op. Het is voor GroenLinks vanzelfsprekend dat ook mensen met een beperking kunnen sporten.

In de uiterwaarden bij Brummen.

Topsport kan een stimulans zijn om te gaan sporten. Maar een betere manier om sporten te stimuleren is om het betaalbaar en bereikbaar maken van sport voor iedereen. Topsport

wordt door het huidige college van Gedeputeerde Staten gesteund. GroenLinks wil dit ombuigen naar breedtesporten, want dan stimuleren we sport voor iedereen.

Verduurzaming van sportvelden en accommodaties is hard nodig. Veel clubs in de breedtesport hebben het moeilijk. Een provinciale impuls op dat vlak is essentieel.

Programmapunten

- a. De provincie ondersteunt vernieuwende, mogelijk niet rendabele, culturele projecten, omdat dit bijdraagt aan nieuwe inzichten voor de toekomst. Criteria hiervoor worden in overleg met het veld opgesteld. Ook zogenoemde niche-kunst zoals 'outsider art' komt voor financiering in aanmerking.
- b. We ondersteunen —meer dan nu gebeurt— initiatieven die de leefbaarheid en verbondenheid in de provincie verbeteren.
- c. We stimuleren dat kunst bijdraagt aan sociale doelstellingen, door dit mee te nemen in subsidievoorwaarden.
- d. De provincie geeft het goede voorbeeld als het gaat om de verbetering van de (arbeids)positie van medewerkers in de cultuursector.
- e. Het aanvragen van financiering voor kleine projecten bij de provincie wordt vereenvoudigd.
- f. Broedplaatsen en startups worden gestimuleerd en ondersteund. Bij bestaande initiatieven voor kunstbeoefening en talentontwikkeling moet vanwege de meerwaarde voor de regio, nationale of internationale uitstraling meer aandacht komen voor de continuïteit. Voorbeelden zijn het Gelders Orkest, Het Akoesticum in Ede, en popscholen en dergelijke...
- g. We ontwikkelen criteria voor specifiek museumbeleid waarbij gekeken wordt naar spreiding en provinciaal belang.
- h. Het huidige beleid rondom erfgoed wordt voorgezet. Zo ondersteunen we herstel en (her)gebruik van erfgoed.
- i. Er komt extra aandacht voor immaterieel erfgoed.
- j. Gelderse provinciaal bredere publieksgeschiedenis initiatieven worden gestimu-

leerd, zoals bijvoorbeeld het Erfgoedfestival en de Hanzedagen.

- k. De provincie zoekt aansluiting bij lokale bibliotheekvoorzieningen om te komen tot een laagdrempelige bibliotheek voor iedereen.
- l. We ondersteunen culturele projecten die grenzen tussen culturen opheffen. Dit kan zijn aan de Duits-Nederlandse grens maar ook in de grenzen tussen culturen in de samenleving, tussen nieuwe en gevestigde Nederlanders.
- m. Cultuur moet voor iedereen financieel toegankelijk blijven. Het is geen tijdverdrijf voor beter gesitueerden, maar een maatschappelijk belang voor iedereen.
- n. We ondersteunen het jeugdcultuurfonds en de Gelderse Museumdag
- o. Cultuureducatieprogramma's op scholen krijgen meer financiële ondersteuning.
- p. We willen ondertiteling van programma's voor slechthorenden en audiodescriptie —beschrijving van wat in beeld is— voor blinden en slechtzienden.
- q. Culturele instellingen moeten aangeven in hoeverre ze fysiek toegankelijk zijn voor mensen met een beperking.
- r. De Gelderse cultuursector wordt uitgenodigd een plan te maken samen met ervaringsdeskundigen met uiteenlopende beperkingen om de informatievoorziening over culturele voorzieningen en evenementen te vergroten.
- s. De provincie blijft provinciale media ondersteunen.
- t. De provincie ondersteunt het jeugdsportfonds.
- u. In de sportsubsidiëring komt de nadruk te liggen op breedtesport.
- v. We willen populaire sporten betaalbaar houden, bijvoorbeeld door een sport als zwemmen goedkoop te houden door zwembaden te helpen hun energiekosten terug te brengen. Dit principe kan ook op andere sportclubs van toepassing zijn.
- w. We geven prioriteit aan het toegankelijk en bereikbaar maken van reguliere sportverenigingen voor sporters met een beperking en stimuleren het samen sporten van mensen met en zonder beperking.

HOE BETALEN WE DIT?

Huis der provincie, Arnhem

Hoe betalen we dit?

Gelderland staat voor een aantal belangrijke transities: de omslag naar een natuur-inclusieve kringloop-landbouw, versterking van natuur en herstel van biodiversiteit, de omslag naar schone energie en schoon vervoer, de omslag naar een circulaire economie en snelle maatregelen voor klimaatadaptie. GroenLinks wil dat het beschikbare geld wordt ingezet om deze transities te bespoedigen en in goede banen te leiden.

Nu is het moment!

Gelderland zal volgens GroenLinks tot 2030 voor elk van deze grote transities tientallen miljoenen per jaar moeten investeren om de doelen te halen. Dat geld is ruimschoots aanwezig! Natuurlijk doet de provincie dat in samenwerking met de Gelderse gemeenten die ook hun financiële verantwoordelijkheden hebben. Maar we beseffen dat deze overheidsdraag sterk onder druk staat door de ontoereikende financiële middelen voor uitvoering van hun taken in de zorg en jeugdhulpverlening. De krappe gemeentekassen mogen er echter niet toe leiden dat de noodzakelijke investeringen in, bijvoorbeeld, herstel van biodiversiteit, schone energie en klimaatadaptie te traag op gang komen. Dat zou desastreuze gevolgen hebben.

Maatwerk en goed overleg

In stimuleringsprogramma's voor de komende vier jaar moeten we maatwerk gaan leveren. In overleg met landbouworganisaties, natuurorganisaties, energieorganisaties, waterschappen en gemeenten willen we bepalen hoeveel budget nodig is om de doelen te halen.

Slimme financiering

Het gaat niet alleen om subsidies, projectfinanciering en stimuleringsbijdragen. Ook moeten we werkzaamheden beter op elkaar afstemmen en budgetten bundelen. We willen een Groen ontwikkelfonds Gelderland om de omslag naar natuur-inclusieve landbouw te versnellen. Bovendien kunnen instrumenten als garantiestellingen en revolverende fondsen

Situatie in Gelderland nu: maatschappelijk geld blijft op de plank liggen

De provincie Gelderland heeft grote financiële reserves opgebouwd en in de afgelopen jaren bleven jaarlijks tientallen miljoenen onbenut. Terwijl die bedoeld waren om maatschappelijke doelen mee te realiseren.

Een deel van de oorzaak ligt in de bedrijfsvoering van de Provincie zelf. Regels zijn ingewikkeld, eisen aan projecten soms tegenstrijdig en aanvraagprocedures te complex. Hierdoor haken gemeenten en organisaties af en komen plannen niet tot uitvoering.

uiterst nuttig blijken. Vanuit dergelijke fondsen met een vast plafond kunnen leningen onder gunstige voorwaarden worden verstrekt. Uit aflossingen ontstaat weer ruimte om nieuwe leningen te vertrekken en zo een bepaalde ontwikkeling op gang te houden.

Sturen op sociale waarden

Bij het verstrekken van subsidies en het financieren van stimuleringsprogramma's zijn sociale waarden nu al het uitgangspunt: toegankelijkheid voor mensen met een beperking, toegang van kwetsbare groepen tot de arbeidsmarkt. Maar we willen dat verbreden zodat ook voor laagbetaalden het woningaanbod op peil blijft, energiearmoede wordt voorkomen en laagdrempelige toegang tot cultuur en sport is verzekerd. GroenLinks wil dat deze waarden als strikte voorwaarden in het provincieaanbod van subsidies en stimuleringsbijdragen worden verwerkt.

Maak het geld toegankelijk

Een goede uitnodigende communicatie, vereenvoudiging van regelgeving en aanvraagprocedures krijgen wat GroenLinks betreft hoge prioriteit. Zo zorgen we ervoor dat het geld zo snel mogelijk kan worden ingezet om onze doelen te realiseren. De invoering van de nieuwe omgevingswet daagt de provincie hier al toe uit, maar de urgentie van de transitie naar een mooi, sociaal en klimaatneutraal Gelderland maakt het helemaal noodzakelijk!

Colofon

Verkiezingsprogramma GroenLinks Gelderland
Provinciale Statenverkiezingen 2019

Programmacommissie

Renske Waardenburg
Alexander de Roo
Ellen van Reesch
Karen Mogendorff
Peter van Leusden
Wouter Witteveen (fractie)
Miranda Florussen (bestuur)

Redactie

Peter van Leusden
Miranda Florussen

Foto's

Ruud de Jong
Wouter van Eck

Vormgeving

Thijs van den Broek

